

книги, які здохли час

ЛЮїС КЕРРОЛ

АЛІСА в Задзеркаллі

А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА

Льюїс Керрол

Художник
Владислав Єрко

Серія «Книги, які здолали час»

Льюїс Керрол (1832—1898)
Аліса в Задзеркамі
Переклад з англійської

© Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА»,
видання дев'яте, 2010

Ексклюзивне право на видання цієї книги українською мовою належить «Видавництву Івана Малковича «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА».

Жодна частина книги не може бути передрукована, закладена в комп'ютерну пам'ять чи відтворена у будь-якій формі без попередньої письмової згоди Видавництва.

Видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА»:
Свідоцтво: серія ДК, № 759 від 2.01.2002
Адреса видавництва: 01004, Київ, вул.Басейна, 1/2
Тел/Факс: (044) 235 01 05; 234 11 31
E-mail: ivan@ababa.kiev.ua
Поліграфія: ВАТ ХКФ «Глобус». Зам. № 0-1189

ISBN 966—7047—19—9

www.ababahalamaha.com.ua

Льюїс Керрол

АЛІСА в Задзеркаллі

Переклад з англійської Валентин Корнієнко за редакцією Івана Малковича

А·БА·БА·ГА·ЛА·МА·ГА

Перекладено за виданням:
Lewis Carroll,
Alice's Adventures in Wonderland
London, Penguin Books, 1994

Вірші в перекладах
Миколи Лукаша
та Валентина Корнієнка (стор. 9, 75, 141)
Івана Малковича (стор. 92)
Вірші подано в редакції Івана Малковича

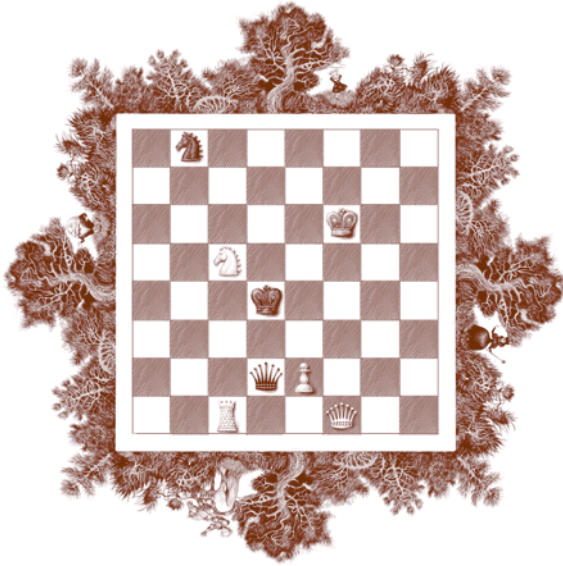
Коментарі
Мартин Гарднер

Редакторська підтримка
Марія Габлевич
Юрій Андрухович

Коректор
Марія Кучеренко

Переклад © В.Корнієнко за редакцією І.Малковича, 2001
Ілюстрації © Владислав Єрко, 2001
Макет, верстка © Іван Малкович, 2006

ЧОРНІ

БІЛІ

*Білий Пішак (Аліса) починає
і стає Королевою за 11 ходів*

1. Аліса зустрічає Чорну Королеву	28
2. Аліса через d3 (залізниця)	36
ходить на d4 (Круть і Верть)	46
3. Аліса зустрічає Білу Королеву (з шаллю)	61
4. Аліса ходить на d5 (крамничка, ріка, крамничка)	67
5. Аліса ходить на d6 (Шалам-Балам)	73
6. Аліса ходить на d7 (ліс)	99
7. Білий Кінь бере Чорного Коня	102
8. Аліса ходить на d8 (коронація)	116
9. Аліса стає Королевою	127
10. Аліса «рокірується» (бенкет)	129
11. Аліса бере Чорну Королеву і виграє партію	135

1. Чорна Королева відходить на h5	33
2. Біла Королева ходить на c4 (ловить шаль).	61
3. Біла Королева ходить на c5 (стає Вівцею)	67
4. Біла Королева відходить на f8 (залишає на полиці яйце)	72
5. Біла Королева ходить на c8 (рятуючись від Чорного Коня)	95
6. Чорний Кінь ходить на e7	101
7. Білий Кінь ходить на f5	116
8. Чорна Королева йде на e8 («екзамен»)	119
9. Королеви «рокіруються»	126
10. Біла Королева ходить на a6 (суп)	134

DRAMATIS PERSONAE*

(Розміщення перед початком гри)

БІЛІ

Ф і г у р и

Круть
Одноріг
Вівця
Біла Королева
Білий Король
Дідусь
Білий Лицар
Верть

П і ш а к и

Стокротка
Хтось
Устриця
Тигрова Лілея
Троянда
Устриця
Жабун
Стокротка

ЧОРНІ

П і ш а к и

Стокротка
Салений Саець
Устриця
Крихітка Луї
Оленя
Устриця
Кеп Ель-Юшник
Стокротка

Ф і г у р и

Шалам-Балам
Тесля
Морж
Чорна Королева
Чорний Король
Крук
Чорний Лицар
Лев

*Дійові особи (лат.).

АВТОРОВА ПЕРЕДМОВА

Оскільки шахова задача, подана на попередній сторінці, декотрих читачів загнала в глухий кут, певно, годилося б пояснити, що її складено згідно з правилами — якщо говорити про самі ходи.

Щоправда, черговості ходів чорних та білих дотримувано не так суворо, як належало б, а «рокірування» трьох Королів просто означає, що всі вони потрапляють до палацу; але кожен, хто завдасть собі клопоту порозставляти фігури і зробити зазначені ходи, впевниться, що «шах» Білому Королю на 6-му ході, втрата чорними Коня на 7-му та фінальний «мат» Чорному Королю абсолютно відповідають законам гри.

Нові слова у вірші «Курзу-Верзу» (див. стор. 20) викликали певні незгоди щодо їхньої вимови: тож, мабуть, годилося б дати пояснення і з цього приводу. У «яски» наголос слід робити на останньому складі, а в «марамульки» — на передостанньому.

Різдво 1896 р.

*Дитя із соняшним чолом
І дива спраглим зором!
Хай все змінилося кругом
І розділя нас море,
Ця повість — дар мій, знаю, вмить
Тебе, мій друже, звеселить.*

*Твоїх не видно зір-очей,
Не чуть дзвіночка сміху,
Ти панна вже — й мене, ачей,
Забула... Але втіха
Зігріє дні мої однак,
Як ти спізнаєш казки смак.*

*Її почато ще давніш,
Як сонце літнє сяло,
Під сплески весел у човні
Прості слова звучали.
Ті сплески в пам'яті живуть,
Хоча літа ячать: забудь!*

*Ходи ж, послухай, не барись,
Допоки голос грізний
Гукне до одру — й не просись
Тоді — вже буде пізно.
Ми діти, сиві вже нехай,
Нас спать лягати й не благай!*

*Довкіл мороз, сліпучий сніг,
Похмурий шал хурдиги,
А в нас — дитячий щасний сміх,
Багаття жаром диха.
В обіймах казки не страшні
І лютої негоди дні.*

*Хай тихої зажури флер
На казку ліг спроквола,
Хай сонцесяйний день помер
І літо захололо,
Та чарів казки подих зла
Не розіб'є, не подола.*

Задзеркальний дім

Одне було ясно: біле кошеня тут ні до чого, у всьому завинило чорне. Ось уже із чверть години мама-кішка вмивала Сніжинку (яка, зрештою, не дуже й пручалася), тож наробити шкоди вона просто не мала коли.

А на те, як Діна вмиває своїх діток, варто було подивитися: однією лапою вона притискала бідолашку вухом до підлоги, а другою терла їй писочок, починаючи з носа. Ось і тепер, як уже згадано, вона працювала в поті чола над білим кошеням, а те лежало собі слухняно і навіть помуркувало — мабуть, відчувало, що все те робиться для його ж таки добра.

З чорним кошеням Діна впоралася раніше, тож поки Аліса, згорнена калачиком у кутку великого фотелю, сонливо мурмотіла щось собі під ніс, воно затіяло несамовиту гру з клубком прядива, сьак-так змотаного Алісою, і мотиляло ним доти, доки роз-

сотало знов. Тепер, сплутане і все в ковтунах, прядиво розтяглося по килимку перед каміном, а Кицюня ганялася посеред нього за власним хвостом.

— О маленька вреднюча нечемо! — вигукнула Аліса, підхопила кошеня і легенько поцілувала в писочок — мабуть, на знак того, що воно в неласці.

— Їй-бо, Діні слід подбати про твої манери! Чуєш, Діно? Це твій обов'язок! — додала вона якнайсуворіше, з докором позираючи на кішку, а тоді забралася назад у фотель, прихопивши з собою кошеня й вовну, і знову заходилася коло прядива.

Проте діло в Аліси йшло мляво, бо вона без угаву говорила: то до кошенияти, то сама до себе. Кошениа чемно сиділо в неї на коліні і вдавало, ніби пильнує за роботою. Час від часу воно делікатно торкалося клубка лапкою — мовляв, і раде б допомогти, та не знає як.

— А чи відомо тобі, Кицюню, що буде завтра? — озвалася до нього Аліса. — Угадала б, якби посиділа зі мною вранці біля вікна, але Діна саме тебе чепурила. Я ж дивилася, як хлопці збирали на вогнище хмиз (а хмизу для нього, Кицюню, треба чимало!). Збирали-збирали та й облишили, бо дуже схолоділо і пішов сніг. Але нічого, Кицюню, дивитися на вогнище підемо завтра!

Тут Аліса обвила нитку кошенияти довкола шиї — просто так, аби побачити, як йому пасуватиме. Кошениа стало виборсуватись, клубок скотився на підлогу і розсотався знову.

— Знаєш, Кицюню, яка я була лиха за оцю твою шкоду? — повела Аліса далі, тільки-но вони повмощувались у фотелі знов. — Лець не виставила тебе за вікно, на сніг. І це було б тобі, нечемо, цілком по

заслузі! Ага, не знаєш, де подіти очі? Ось не перебивай мене! (Тут вона піднесла догори пальця.)

— Зараз я вікажу усі твої провини. Перше: поки Діна тебе вмивала, ти двічі кавкнула. Навіть не переч: я чула на власні вуха! Що ти сказала? (Аліса вдавала, наче кошенья справді розмовляло.) Лапка тернула очко? Мамина? А чого було витрішки продавати? Заплющила б очі, і все було б гаразд... Ну, годі вже виправдовуватися, слухай-но далі! Друге: коли я налила Сніжинці молока, ти за хвоста відтягла її від миски. Кажеш, пити захотілося? А їй, гадаєш, не хотілося?.. І третє: досить мені було відвернутись, як ти розсотала все прядиво. Аж три провини, Кицюнюлюбуню, і тебе ще не покарано за жодну: усі твої покарання, ти знаєш, я відкладаю на середу...

«А що, коли б і мої покарання складати отак докупи? — мовила Аліса вже радше до себе. — Що б то на мене чекало у день *розплати*? Гадаю, тюрма, не інакше! Або стривай... може, за кожную провину мене б лишали без обіду, — тоді в гіркий день розплати я мала б не пообідати разів з п'ятдесят!.. Ну, я б не надто злякалася! Куди легше стільки не з'їсти, аніж з'їсти!»

— Чуєш, Кицюню, як шурхотить об шибку сніг, — м'яко та лагідно, мовби хто ізнадвору обцілює вікно!.. Сніг, мабуть, *закоханий* у дерева й поля, якщо так ніжно їх цілує. А тоді повиває їх білою ковдрою і, либонь, приказує: «Люлі-люлі, кохані! До літа, до літа...»

— А коли приходять літо, то вони, Кицюню, прокидаються, вбираються в зелені шати і пританцьовують з кожним вітерцем... Ох, як це гарно! — вигукнула Аліса, заплескала в долоні і знову впустила клубок.

— Як би мені хотілося, щоб так і було! Бо гаї, я певна, восени засинають — вони такі сонні у зжовклому листі...

— Слухай, Кицюню, а в шахи ти граєш? Не смійся, золотко, — я цілком серйозно. Бо коли ми сьогодні грали, ти так дивилася, мовби все розуміла... А коли я сказала «шах!», ти аж замуркотіла! Ох, Кицюню, який то був *гарний* шах! І я б таки виграла, якби ворожий кінь не ввігнався між моїх фігур! Кицюню, люба, нумо гратися, ніби ти...

Тут я хотів би тобі оповісти бодай дещо з того, що зазвичай починалося улюбленим Алісиним «Нумо гратися...»

Не далі, як учора вони з сестрою добряче посперечалися. А все почалося із «нумо гратися в королів та королев». Сестра, яка в усьому любила точність, доводила, що це неможливо, бо Їхніх Величностей лише двоє, тож Аліса, врешті, мусила поступитися.

«Гаразд, — сказала вона, — тоді ти будеш кимось одним, а я — всіма іншими».

А якось вона мало не на смерть налякала свою стару нянечку, зненацька крикнувши їй у саме вухо: «Нумо гратися, нянечко, в гієну і кістку. Я — голодна гієна, а ти — кістка!»

Але ми відбігли від Алісиної розмови з кошеням. Отже, Аліса сказала:

— Нумо гратися, Кицюню, в Чорну Королеву. Знаєш, що я думаю? Якби тобі отак сісти та згорнути на грудях передні лапки, ти була б вікапана Чорна Королева! От спробуй, золотко!

Аліса взяла з шахового столика Чорну Королеву і поставила її перед кошеням: мовляв, дивись і наслідуй!

Проте нічого з того не вийшло, і насамперед тому,

що, коли вірити Алісі, кошеня нізачо не хотіло як слід згорнути лапки! Тож на покару Аліса виставила його на камін перед Дзеркалом — хай бачить, яке воно вреднюче.

— Якщо ти зараз же не схаменешся, — додала вона, — я спроваджу тебе он туди, за Дзеркало. Ну, що ти на це скажеш?

— От якби ти менше говорила, а більше слухала, я б розповіла тобі дещо про Задзеркальний дім. Поперше, як бачиш, там є вітальня — точнісінько, як наша, тільки все там навпаки. І все добре видно, коли стати на крісло, — усе, окрім каміна. Ох, і кортить же кинути *на нього* оком! Цікаво, чи горить у них взимку вогонь? Бо це завжди таємниця, — хіба як закуриться *наш* камін — тоді й *там* з'явиться димок. Правда, дим вони можуть пускати задля омани — щоб ми подумали, ніби й у них горить вогонь... І книжки в них подібні до наших, тільки слова не так написані. Я це знаю напевно, бо якимось показала їм нашу книжку, а вони мені — свою.

— Ну то що, Кицюню, хочеш пожити в Задзеркальній домі? Цікаво, чи давали б тобі там молока? Хоча, може, задзеркальне молоко й не питне... Отакто, Кицюню... А далі йде задзеркальний коридор. Якщо двері нашої вітальні розчахнути навстіж, очам відкривається *красчок* коридору в тім домі — поки його видно, він точнісінько, як наш, але, хтозна — може, там, де його не видно, він геть інший?.. Ох, Кицюню-любуню... От якби нам з тобою пробратися в Задзеркалля! О, скільки там, мабуть, чудес!

— Нумо гратися, Кицюню, ніби ми вже там: ніби дзеркало розтало і крізь нього можна пройти, мов крізь туман... О, диви, диви, воно вже, мов туман! Пройти крізь нього тепер — невелика штука...

Кінець цієї тиради Аліса виголосила вже стоячи на каміні, хоча й сама не пояснила б, як там опинилася. А дзеркало й справді стало повільно танути, як лискучо-срібляста мла.

Мить — і Аліса пройшла крізь нього й легко зіскочила в Задзеркалля. Найперше вона глянула, чи горить у каміні вогонь, і радісно пересвідчилася, що таки горить, — так само яскраво та весело, як і той, що лишився вдома.

— О, буде мені тепло, як вдома, — подумала Аліса. — Ба навіть тепліше! Бо ніхто мене тут не гнати-ме від вогню. От буде смішно: бачити мене тут — бачитимуть, а дістати не зможуть!

Вона почала роззиратись і не без подиву зауважила: все, що видніло з їхньої вітальні, було звичайним і нецікавим, зате решта все — якраз навпаки... Картини на стіні біля каміна здавалися живими, а знайомий годинник на полиці каміна (у Дзеркалі було видно тільки його затилля) мав обличчя якогось карлуватого дідка, що, знай собі, до неї посміхався.

— У нашій вітальні більше порядку, — відзначила подумки Аліса, примітивши у попелі під каміном кілька шахових фігур. Враз вона здивовано зойкнула і присіла навпочіпки: шахові фігури рухались — гуляли! парами!

— Он Чорний Король з Королевою, — промовила Аліса (пошепки, щоб їх не сполохати). — А он Білий Король з Королевою, верхи на лопатці... А он прогулюються попідручки дві Тури... Здається, вони мене не чують...

Аліса нагнулася ще нижче.

— І, напевно, не бачать... Дивно, але мені чомусь здається, ніби я — невидимка...

Тут, на шаховому столику, в неї за плечима щось вискнуло. Аліса рвучко озирнулася й побачила, що то перекинувся Білий Пішак і хвицяє ногами. Вона з цікавістю ждала, що буде далі.

— Ой! Моє малятко! — зойкнула Біла Королева і так несамовито зірвалася з місця, що звалила в попіл Білого Короля. — Моя Лілейка! Моя вінценосна киця! — і вона подерлася догори по ґратках.

— Вінценосна пиця! — скривився Король, тручи забитого при падінні носа. Йому не гріх було й побурчати, бо він з голови до п'ят викачався в попелі.

Аліса дуже хотіла чимось прислужитися, а що бідна Лілейка аж заходилася вереском, то Аліса підхопила Королеву й поставила її на столик поруч із галасливою донею.

Королева хапнула повітря й ошелешено сіла: від стрімкої подорожі їй так забило дух, що хвилину другу вона тільки мовчки тулила до себе крихітну Лілейку.

Трохи віддихавшись, вона гукнула до Білого Короля, що понуро сидів у попелі:

— Стережися вулкану!

— Якого вулкану? — перепитав Король і тривожно зазирнув у камін, певно, гадаючи, ніби там — найпідхожіше для вулкану місце.

— Того, що ме...не у повітря... висадив, — проказала Королева, ледь переводячи дух. — Вибирайся нагору звичним... шляхом... щоб і тебе не... висадило!

Аліса довго дивилася, як важко — з поперечини на поперечину — Король пнеться каміновими ґратками, і нарешті сказала:

— Ну, так ви й за день до столика не доберетесь. Може, краще я все ж допоможу?..

Але відповіді не було: Король, очевидно, Аліси просто не чув і не бачив.

Аліса взяла його якомога обережніше і піднесла в повітря вже не так рвучко, як Королеву, — щоб, бува, і йому не перехопило дух. Та перш ніж поставити Короля на столик, вона надумала трішки обчислити його від попелу.

Опісля вона розказувала, що зроду не бачила такої гримаси, як у Короля, коли той скумекав, що його і несуть, і чистять невидимі руки. Він так отетерів, що не міг навіть закричати, тільки очі йому дедалі витріщалися, а рот — роззявлявся. Алісу почало тіпати зі сміху, рука її затремтіла, і вона ледь не впустила Короля додолу.

— Будь-ласка, не корчте таких гримас, — попрохала Аліса, зовсім забувши, що її не чують. — Ви мене смішите, і я вас ледве втримаю! І не роззявляйте рота аж *так*, бо наковтаєтесь попелу!.. Ну ось, тепер ви, здається, досить чепурненький! — сказала вона і, пригладивши Королю волосся, поставила його побіч Королеви.

Король одразу ж беркицьнув голічерева і лежав як неживий, — аж Аліса стривожилася й пішла шукати води, щоб його покропити.

Вона обійшла всю світлицю, але нагледіла хіба що пляшечку чорнила, а коли вернулася з нею до столу, з'ясувалося, що Король уже оклигав і злякано перешіптується з Королевою — так тихо, що Аліса заледве могла щось розчути.

— Повір, голубонько, — бідкався Король, — я похолов аж до кінчиків вусів!

— Але ж ти не маєш вусів, — здивувалася Королева.

— Жахлива мить! — правив своєї Король. — Повік її не забуду!

— Забудеш, — заперечила Королева, — хіба що запишеш.

Аліса з цікавістю дивилася, як Король добув із кишені величезного записника і взявся щось там мережити.

Раптом їй сяйнула одна думка: вона вхопилася за кінчик олівця, що сягав Королю аж за плече, і почала писати замість нього!

Бідолаха Король геть спантеличився: спершу він мовчки борюкався з олівцем, проте пересилити Алісу було годі.

— Серденько, чуєш, — прохрипів Король. — Я мушу завести собі меншого олівця! З цим я не можу впоратись: він пише геть не те, що я хочу.

— І що ж він пише? — перепитала Королева, зазираючи в записник (де Аліса тим часом устигла вивести: *«Білий Кінь з'їжджає вниз по кочерзі... І страшенно хилитається...»*). — Ні, ти ж хотів записати зовсім не те!..

На столику лежала якась книжка, й Аліса стала її гортати, час від часу позираючи на Білого Короля (вона за нього й досі потерпала, тримаючи чорнило напохваті — на випадок, якби він знову зомлів). Вона погортала сторінки і спробувала щось прочитати.

— Тут усе хтозна по-якому! — сказала Аліса подумки.

А виглядало воно так:

Кубу-Кубу

Був смаркань і мавки єска
Снірватинь є кубуєс!
Мавракуєркань мавки
Кубуєс бовоб.

Якийсь час вона сушила собі голову над цією дивовижею, аж врешті її осяяло:

— Це ж бо Задзеркальна Книжка! Досить піднести її до Дзеркала — і всі слова стануть на місця! Тож ось якого вірша прочитала у книжці Аліса:

Курзу-Верзу*

*Був смажень, і швимкі яски
Спіралили в кружві,
І марамулькали псашки,
Як трулі долові.*

*«Мій сину, бійсь Курзу-Верзу,
То зубий дряполап!
Не знайся з птицею Зу-зу
І велезнем Хан-Хан!»*

*Меча-штрича він в руки взяв,
Тропив ворожий слід,
І в думній тужі спочивав
Під дервом діодід.*

*«Курзу-Верзу» (в оригіналі «Jabberwocky») є, без сумніву, чи не найвизначнішим поетичним нонсенсом англійською мовою. Цей вірш, не вивчаючи спеціально напам'ять, знають слово в слово англійські школярі багатьох поколінь. «Jabberwocky» став улюбленим віршем для багатьох визначних людей.

Перша строфа цього вірша під назвою «Англосаксонська вірша» з'явилася вперше в журналі «Міш-Меш» («Misch-Masch», 1855), останньому з домашніх публікацій, що їх Керрол створював для розваги своїх братів і сестер.

*Та раптом — цвист! оглушний цвист!
Кругом погонь вашить,
В тримучім лісі никне лист —
Курзу-Верзу телить!*

*Він раз мечем! він два штричем,
Аж кервиться торва!
І барбаризнула з плечей
Сміюцька долова!*

*«Ти вбив грозу Курзу-Верзу?
Ти, слинку, чудодець!
О лавний день! Стрибай пісень,
Тодімо у ханець!»*

*Був смажень, і швимкі яски
Спіралили в кружві,
І марамулькали псашки,
Як трулі долові.*

— Вірш начебто хвацький, — мовила Аліса, дочитавши останній рядок, — а все ж доволі замудрований! (Вона, бач, не зізнавалася навіть перед собою, що не втямила з нього ні слова.)

— Думки в голові аж роються, а які саме — не доберу! Одне ясно: *хтось когось* тут убив...

— Ой! — спохопилася вона раптом і скочила на ноги. — Треба поквапитись, бо ще доведеться вертати назад, так нічого й не побачивши! Для початку зазирнемо в сад!

Вона миттю вискочила з кімнати і збігла по сходах. «Якщо можна назвати бігом, — подумала Аліса, — мій новий спосіб швидкісного спуску». Вона лише пальцями торкалася поручнів, не торкаючись ногами

сходів: так пропливла вона через передпокій і так випливла б за двері, якби вчасно не схопилася за одвірок. Від затяжної плавби в повітрі запаморочилася голова, й Аліса майже зраділа, коли знову ступила на землю.

Сад квітів, які вміли розмовляти

— З вершини он того пагорба, — сказала собі Аліса, — я зможу побачити увесь сад. А ось і стежка просто нагору... хоча ні, не зовсім просто (це після того, як стежка зробила не один крутий поворот)... а все ж, сподіваюся, вона мене туди виведе. Ого, як химерно крутить! Не стежка, а штопор! Отут, мабуть, вона повертає нагору... ба ні! Цей поворот веде простісінько до будинку!.. Ану, спробую інакше!

Вона спробувала, але отак блукаючи — вгору-вниз, вгору-вниз — щоразу виходила на будинок. Аж ось вона звернула крутіше, ніж звичайно, і мало не вдарила чолом об стіну.

— Нічого мене вмовляти, — озвалася Аліса до будинку, ніби той з нею сперечався. — Мені ще не час повертатися. Поки що. Це ж довелося б знову проходити крізь Дзеркало назад... до старої вітальні, і... прощайте всі мої пригоди!

Отож вона рішуче повернулася до будинку спиною та й пустилася стежкою знов, заповзявшись нікуди не звертати аж до самого пагорба.

Спочатку все йшло гаразд, і вона була вже подумала: «Ну, цим разом я таки доможуся свого...» Коли це раптом стежка різко крутонула, заходила хідором (саме так Аліса описувала це згодом), і... вона опинилася на самім порозі дому.

— Оце лихо! — скрикнула Аліса. — Де ж таке бачено, щоб будинки плуталися під ногами!

Проте пагорб звідси було видно як на долоні, тож Алісі нічого не лишалось, як рушати знову.

Цього разу вона натрапила на великий квітник: по його краях рясніли стокрётки, а посередині пишався дуб.

— О Лілеє, — звернулася Аліса до рудої квітки, що граційно колихалася на вітрі. — Як жаль, що ви не вмієте говорити!

— Уміємо, — відказала Тигрова Лілея. — Було б лише з ким!

З превеликого дива Аліса втратила дар мови: здавалося, вона й дихати перестала.

А Лілея й далі погойдувалася собі на вітрі.

Нарешті Аліса тихенько, майже пошепки, озвалася знов:

— Невже тут у вас усі квіти говорять?

— Незгірше за тебе, — відповіла Лілея. — Тільки значно голосніше.

— У нас не заведено озиватися першими, — докинула Троянда. — І коли ти заговорила, я була вражена твоєю здогадливістю. «У цьому личку щось є, — сказала я собі, — хоча розумним його не назвеш». Зате колір у тебе годящий...

— Дай спокій її кольорові! — зауважила Тигрова

Лілея. — От якби її пелюстки трошки більше підкрутити, була б квітка нівроку.

Аліса не любила критики, тож удалася до розпитування.

— А вам не буває лячно, що вас посаджено просто неба, а доглядати нікому?

— Он дуб посередині, — відказала Троянда. — Чи ж цього не досить?

— А чим дуб зарадить у разі небезпеки? — допитувалася Аліса.

— У нього міцне гілля, — сказала Троянда.

— І що не гілляка, то й дубець! — пропищала Стокротка. — Дуб того й зветься дубом, що мастак віддубасити!

— А ти хіба не знала?! — підхопила інша Стокротка, а за нею й усі решта, тож учинився чималий писк і лемент.

— Замовкніть! — крикнула Тигрова Лілея, розхвилювана й розгойдана до краю. — Знають, що мені їх не дістати, — задихано мовила вона, тягнучись тріпотливою голівкою до Аліси, — от і розходилися!

— Не хвилюйтеся, — заспокійливо мовила Аліса і, нахилившись, шепнула стокроткам, які знову починали зчиняти галас:

— А прикусіть-но язички, бо зараз усіх позриваю!

Вмить запанувала тиша, а кілька рожевих стокроток зблідли, як полотно.

— Молодець! — похвалила Лілея. — Стокротки — найприкріші з усіх. Досить одній подати голос, як усі решта зчиняють такий гвалт, що й зів'янути можна.

— Звідки ви вмієте так гарно говорити? — спитала Аліса, сподіваючись розважити Лілею комплімен-

том. — У скількох садках я бувала — ніде не чула, щоб квіти розмовляли.

— Ось помацай землю, і будеш знати звідки, — сказала Руда Лілея.

Аліса так і зробила.

— Тверда, мов камінь, — відзначила вона. — Але я не розумію, до чого тут це.

— У більшості квітників, — розглумачила Лілея, — земля пухка, мов перина, і квіти там завше сплять!

Таке пояснення Алісу цілком задовольнило.

— Мені б таке і в голову не прийшло! — зізналася вона.

— А як на мене, ти взагалі безголова, — дошкульно зауважила Троянда.

— Та й з вигляду дурна. Дурнішої не бачила, — докинула раптом Фіалка.

Аліса з несподіванки ледь не підскочила: досі Фіалка і пари з уст не пускала!

— Краще помовч! — grimнула на неї Лілея. — Наче ти взагалі щось бачила! Сховаєш голову під листям та й похропуєш, а що діється у світі знаєш не більше, ніж зеленоголовий пуп'янок!

— А з людей у саду, окрім мене, ще хтось є? — поцікавилася Аліса, пускаючи повз вуха останні слова Троянди.

— Є тут ще одна квітка: вона вміє пересуватись, як і ти, — сказала Троянда. — Не розумію, як це в тебе виходить... («А хіба ти щось колись розуміла?» — хмикнула Лілея.) — Тільки вона кушуватіша.

— Вона така, як я? — пожвавішала Аліса, осяяна раптовим здогадом: «Десь тут у саду є ще одна дівчинка!»

— З вигляду вона така ж неоковирна, — відповіла Троянда. — Тільки темніша і пелюстки в неї, мабуть, чи не коротші.

— Її пелюстки доладні, як у Жоржини, — встала слово Лілея, — а не розкошлані, як у тебе.

— Але це не твоя провина, — додала Троянда співчутливо. — Просто, коли починаєш в'янути, пелюстки трохи розхристуються. Тут нічим не зарадиш.

Така думка Алісі аж ніяк не сподобалась, і, щоб змінити тему, вона запитала:

— А до вас вона приходить?

— Думаю, незабаром ти її побачиш, — сказала Троянда. — Вона з родини колючих.

— А де в неї колючки? — запитала Аліса не без цікавості.

— На голові, звичайно, — відказала Троянда. — Я, до речі, була здивована, чому в тебе таких немає. Гадала, у вас усі з колючками.

— А ось і вона! — гукнула Мальва. — Я чую її ступу: тупу, тупу!

Аліса хутко озирнулась і побачила... Чорну Королеву!

«Як же вона виросла!» — мимоволі відзначила Аліса.

Королева й справді піросла: тоді, в попелі, вона була якихось три дюйми, а тепер — на півголови вища за саму Алісу!

— Це від свіжого повітря, — озвалася Троянда. — Повітря в нас розкішне!

— Я, мабуть, піду їй назустріч, — промовила Аліса.

Хоча з квітами було й цікаво, але погомоніти зі справжньою Королевою — річ, звичайно, далеко поважніша.

— Нічого в тебе не вийде, — сказала Троянда. — Раджу йти у протилежний бік.

Ця порада, поза всяким сумнівом, була така безглузда, що Аліса мовчки попрямувала до Королеви. І, на превеликий свій подив, тут-таки й згубила її з очей, — зате знову опинилася на порозі будинку.

Аліса розсердилася й відступила назад. Пошукавши Королеву очима (і таки нагледівши її вдалині), вона вирішила, що тепер спробує піти у протилежному напрямку.*

Усе вдалося на славу! Не минуло й хвилини, як вона опинилася віч-на-віч з Королевою, і якраз під тим пагорбом, до якого так довго намагалася дістатись.

— Ти звідки? — спитала Королева. — І куди прямуєш? Дивися прямо, говори чемно і не смикай пальцями!

Аліса виконала всі її настанови і якнайчемніше пояснила, що йшла собі своєю дорогою і ось — заблукала.

— Не знаю, що ти називаєш *своєю дорогою*, — зауважила Королева. — Тут усі дороги — *мої*. Але скажи, що тебе взагалі сюди привело? — додала вона вже лагідніше. — Поки збираєш думки — роби реверанс, це затягує час.

Алісі було трохи дивно це чути, проте не вірити такій високій особі вона не могла.

«Повернуся додому, і спробую робити реверанси, коли припізнятимусь на обід», — подумала вона.

*У цих словах явний натяк на те, що «вперед» і «назад» у дзеркалі міняються місцями. Спробуйте піти до дзеркала — зображення зарухається вам назустріч, тобто в протилежному напрямку.

— Вже час відповідати, — сказала Королева і глянула на годинник. — Коли щось кажеш, розтуляй рота трішечки ширше і не забувай додавати «Ваша Величносте».

— Я просто хотіла глянути на сад, Ваша Величносте...

— Молодець! — сказала Королева і поплескала її по голові, що Алісі аж ніяк не сподобалось. — А щодо *саду*, як ти його величаєш... то бачила я сади, супроти яких *оцей* був би дикою пущею.

Аліса на сміла з нею сперечатися і повела далі:

— ...а ще я хотіла вийти на цей пагорб...

— Щодо «пагорба», — перебила Королева, — то я можу показати пагорби, супроти яких *оцей* був би долиною.

— Ба ні! — заперечила, нарешті, Аліса, дивуючись власній сміливості. — Пагорб аж ніяк не може бути долиною. Це — казна-що!

Королева похитала головою.

— Можеш називати це «казна-чим», про мене! — сказала вона. — Але я чувала *таке* «казнащо», супроти якого *це* могло б позмагатися в мудрості з тлумачним словником!

Тут Аліса знову зробила реверанс, бо з голосу Королеви їй здалося, що та трішечки ображена.

Вони мовчки йшли далі, аж поки дісталися верху пагорба. На пагорбі Аліса теж кілька хвилин стояла мовчки, оглядаючи краєвид, що відкривався звідти. Але й дивовижний то був краєвид! З кінця в кінець долина була порізана рівенькими струмочками, а простір між ними ділився на рівні квадрати низенькими живоплотами, що сягали від струмка до струмка.

— Як на мене, то землю тут розбито під величезну

шахівницю! — нарешті здобулася на слово Аліса. — Десь тут повинні бути й фігури!..

— Є! — додала вона в захваті, і серце їй схвилювано затьохкало. — Це тут розігрується найграндіозніша з шахових партій! Світова гра! Не знаю, правда, чи це можна назвати світом... Та й славна ж забава! От би стати однією з фігур — бодай Пішаком, аби лиш мене взяли до гри... Хоча, звичайно, найприємніше бути Королевою!

З цими словами вона не без остраху глипнула на справжню Королеву, але та тільки милостиво всмінулася і сказала:

— Це легко влаштувати. Якщо хочеш, можеш бути Пішаком Білої Королеви, бо Лілейка ще замала для гри! Тим паче, що ти стоїш якраз на Другій клітинці. А дійдеш до Восьмої — станеш Королевою...

Так чи інак, але саме цієї миті вони пустилися бігти.

Розмірковуючи про це згодом, Аліса так і не змогла до пуття згадати, *що* тоді на них найшло, — запам'ятала тільки, що вони бігли, побравшись за руки, і Королева летіла так хутко, що Аліса ледве за нею встигала.

— Мерщій! Мерщій! — репетувала Королева, і хоча бігти ще швидше Алісі було несила, вона не могла перевести подих, аби про це сказати.

Найдивніше в цій пригоді було те, що ні дерева, ні будь-які інші речі довкола не рухалися з місця: хоч би як швидко мчали Королева з Алісою, вони нічого не проминали.

— Може, все оце рухається разом з нами? — розгублено думала Аліса.

Королева, здавалося, прочитала її думки, бо прикрикнула: «Мерщій! Жодних розмов!»

Але Алісі було не до розмов! Вона мала таке відчуття, ніби *взагалі* більше ніколи не заговорить — так вона засапалася. А Королева знай репетувала:

— Мерщій! Мерщій! — і все тягла її за собою.

— Ми вже *там*? — пощастило нарешті промовити захеканій Алісі.

— Там? — перепитала Королева. — Ми були там хвилин із десять тому! Мерщій!

Якийсь час вони бігли мовчки, тільки вітер свистів Алісі у вухах.

«Ще звіє мені з голови все волосся!» — думала Аліса.

— Ну! Ну! — горлала Королева. — Мерщій! Мерщій!

Вони вже мчали так, що, здавалося, линули понад землею, ледь торкаючись її ногами.

Нарешті, як Алісі вже зовсім забракло духу, вони спинилися. Аліса побачила, що сидить під деревом і не може відсапатися, голова йшла їй обертом.

Королева прихилила її до стовбура і лагідно сказала:

— А тепер можеш трішечки перепочити.

Аліса з великим зачудуванням розглядалася довкола.

— Ого! Я бачу, що ми так і залишились під оцим деревом! Усе зосталося, як було!

— Певна річ, — сказала Королева. А ти як хотіла?

— У нас, — пояснила Аліса, ледь переводячи дух, — коли отак довго мчиш, мов ошпарений, то, зазвичай, опиняєшся в іншому місці.

— Яка повільна країна! — зауважила Королева. — А в нас, як бачиш, біжиш, мов ошпарений, аби тільки втриматися на місці. А хочеш дістатися куди інде — біжиш принаймні вдвічі шпаркіше!

— Ой ні, мені нікуди не треба! — сказала Аліса. — Мені добре й тут!.. Тільки дуже спекотно і страх як хочеться пити!

— Я знаю, чим тобі зарадити, — привітно мовила Королева, добуваючи з кишені невеличку коробку. — Коржиком не погребуєш?

Аліса подумала, що відмовлятися буде нечемно, хоч це було зовсім не те, чого їй хотілося. Отже, вона почала гризти коржика. Він був *дуже* сухий — ще ніколи в житті небезпека вдавитися не була для Аліси такою близькою.

— Доки ти вгамовуєш спрагу, — мовила Королева, — я тут дещо виміряю.

Вона добула з кишені стрічку з дюймовими позначками й заходилася міряти землю, встромляючи то тут, то там маленькі кілочки.

— На третьому ярді, — озвалася Королева, вганяючи в землю черговий кілок, — я дам тобі настанови... Ще коржика?

— Ні, дякую, — відповіла Аліса. — Одного мені цілком достатньо!

— Сподіваюся, ти втамувала спрагу?

Аліса не знала, що й відповісти, але, на щастя, Королева не чекала на відповідь.

— На четвертому ярді, — вела вона далі, — я їх тобі повторю — щоб не забула. На п'ятому скажу: «Прощавай!» А на шостому — піду.

Аліса не зводила з неї очей.

Коли всі кілочки було забито, Королева вернулася до дерева і знову поволі рушила вздовж рядка кілочків.

Біля кілочка, що позначав початок третього ярду, вона повернулася обличчям до Аліси й промовила:

— Пішак, як ти знаєш, за першим ходом проскакує клітинку. Тож Третю клітинку ти також проскочиш на всіх парах — тобто паротягом — і зараз же опинишся на Четвертій. Нею володіють Круть і Верть... П'ята клітинка майже вся залита водою... Шоста — володіння Шалама-Балама... Але ти мовчиш?

— А... хіба... я мала щось сказати, — затинаючись, запитала Аліса.

— Ти *повинна* була подякувати мені за великодушні настанови, — з суворим докором мовила Королева. — Але вважаймо, що це було сказано. Отож Сьома клітинка — це суцільний ліс, але один із кінних Лицарів покаже тобі шлях... А на Восьмій клітинці ми обидві будемо Королевами, і відсвяткуємо це!

Аліса підвелася, зробила реверанс і знову сіла.

Біля наступного кілочка Королева обернулася ще раз:

— Коли тобі забракне слова — скажи його по-французькому! — зауважила вона. — Ходи носакми врізнобіч! І пам'ятай, хто ти!

І не дожидуючи нового Алісиного реверансу, Королева підбігла до наступного кілочка, мигцем обернулася, сказала: «Прощавай!» і кинулася до останнього.

Хтозна, як саме це сталось, та щойно Королева до нього добігла, як ураз пропала з очей*.

*Якщо глянути на розміщення шахів на діаграмі, що її подає в передмові автор, неважко помітити, що Аліса (білий пішак) і Чорна Королева стоять поряд на сусідніх клітинках. Перший хід задачі: Королева йде на h5.

Чи то вона розтанула в повітрі, а чи гайнула до лісу («А прудка вона, як вітер!» — подумала Аліса) — сказати було годі: зezла — та й усе.

Зате Аліса добре затирила, що вона — Пішак і що незабаром її хід.

Задзеркальні комахи

Спершу, звичайно, належало оглянути місцевість, де вона мала ходити.

— Зовсім, як на уроці географії, — подумала Аліса, спинаючись навшпиньки, щоб побачити якнайдалі. — Головні ріки? Нема жодної. Видатні гори? Хіба ця, що я на ній стою, але навряд чи вона має назву. Головні міста... Ой, а що то за створіння генген аж отам збирають мед? Ба ні, то не бджоли — хіба їх побачиш з такої далечі?..

Якусь часину Аліса стояла мовчки, пильнуючи за одним із тих створінь, що метушилися поміж квітів, запускаючи в них свій хоботок.

«Достоту, як бджола», — подумала Аліса.

Але те створіння аж ніяк не могло бути звичайною бджолою; і це й справді була не бджола, а слон, як

вона невдовзі збагнула. Від такого відкриття Алісі аж дух перехопило.

— Які ж велетенські там мусять рости квіти! — подумала Аліса. — Такі собі безверхі будинки на палях замість стеблин!.. А скільки ж то меду можна з них набрати!.. Мабуть, я збіжу донизу...

— Ні, ще не тепер, — сказала вона, стримавши негайне бажання бігти. — Перш ніж туди йти, треба запастися гарненькою замашною гілкою — відмахуватись від слонів... Ото буде потіха, коли мене запитують удома: «Як мандрівка?», а я відповім: «О, мандрівка була хоч куди, тільки... — тут вона за своїм звичаєм ледь скинула головою, — тільки... стояла страшенна спека, і не було спасу від слонів!»

— Спускась-но я з іншого боку, — сказала вона трохи перегодом. — А до слонів завітаю пізніше. Тим більше, що мені дуже кортить потрапити на Третю клітинку!

Здобувшись на таке виправдання, Аліса збігла з пагорба і перескочила перший із шести струмків*.

— Квиточки, будь ласка! — загукав Контролер, просуваючи у вікно голову.

Усі відразу попростягували свої квитки. Квитки

*Шість струмків — то шість горизонталей, що відділяють Алісу від восьмої, куди вона прагне потрапити, щоб стати Королевою.

були хіба лиш трохи менші за самих пасажирів і, здавалося, заступили увесь вагон.

— А ти що? — сказав Контролер, сердито глипнувши на Алісу. — Твій квиток, дитино!

І безліч голосів хором («Наче в пісні», — подумалось Алісі) закричали:

— Не затримуй його, дитино! Знаєш, скільки коштує його час? Тисяча фунтів — одна хвилинка!

— Боюсь, я без квитка, — злякано мовила Аліса. — Там, де я була, не було залізничної каси...

І знову гримнув хор голосів:

— Там, де вона була, не знайшлося місця для залізничної каси. Знаєш, скільки коштує там земля? Тисяча фунтів — дюйм!

— Не викручуйся! — зауважив Контролер. — Можна було купити в машиніста.

І ще раз зазвучав хор голосів:

— Машиніст — це той, хто веде паротяг. Знаєш, скільки коштує його дим? Тисяча фунтів — клубочок! «Краще мені сидіти тихо!» — подумала Аліса.

Цього разу голосів не було, бо й вона мовчала. Однак, на превеликий подив, усі пасажири *хором подумали* (сподіваюсь, ти уявляєш, що означає *думати хором*, бо я, зізнатися, аж ніяк):

«Краще тобі сидіти тихо. Знаєш, скільки коштує розмова? Тисяча фунтів — слово!»

— Сьогодні мені ця тисяча фунтів буде снитися цілу ніч! — подумала Аліса.

А Контролер тим часом уважно її розглядав — спершу в телескоп, далі в мікроскоп, а тоді в театральний бінокль. Нарешті він сказав: «Ти їдеш не туди!», зачинив вікно і подався геть.

— Авжеж, така мала дитина, — озвався пан, що сидів навпроти (зодягнутий у білий папір), — мусить

знати, куди вона їде, хоч би навіть не знала й свого імені!

А Цап, — він сидів поруч із паном у білому, — заплющився й гучно промовив:

— Вона мусить знати дорогу до залізничної каси, хоч би й не вміла читати!

Ще далі, за Цапом, сидів Жук (та й чудернацькі ж пасажери зібралися у вагоні!), а оскільки тут, здається, було заведено говорити всім по черзі, то Жук підпрягся й собі:

— Доведеться їй вертатися назад багажем!

Алісі не було видно, хто сидів за Жуком, вона тільки почула хрипкий голос:

— Нехай пересяде на інший...

Тут голос закашлявся й замовк.

«З голосу ніби охриплий кінь», — подумала Аліса.

І враз тонісінький-претонісінький голосочок пропищав у неї над самим вухом:

— Маш слухну нагоду скаламбурити, скажімо: «Де хрип — там грип...»

Інший, напрочуд лагідний голос озвався з глибини вагона:

— На ній треба написати: «Обережно, дівчинка».

До цих голосів долучилися нові («Як багато тут пасажирів!» — подумала Аліса):

— Її треба відіслати поштою... і краще з головопошти, поки вона — з головою...

— Ні, треба телеграмою, в телеграфному стилі...

— Хай сама тягне цей самотяг...

І так далі. Але білопапірний добродій нахилився вперед і шепнув їй на вухо:

— Не слухай їх, дитино! Краще купи на кожній зупинці зворотний квиток.

— Ще чого бракувало! — спалахнула Аліса. — Я взагалі не просилася в цю подорож! Я щойно з лісу!

І мені хочеться вернутися назад!

— З цього теж вийшов би ловкенький дотеп, — пропищав тонісінький голосочок біля самого її вуха. — Щось на зразок: «Раз вліз в ліс, то й сиди собі там пеньочком».

— Не будьте таким докучайлом! — сказала Аліса, роззираючись, бо не могла збагнути, звідки лунає той голосок. — Якщо вам так припекло каламбурити, то робіть це без мене!

Голосочок тільки глибоко зітхнув, — мабуть, він належав якомусь безталанникові.

— Годилося б мовити йому кілька співчутливих слів, — подумала Аліса. — Аби ж тільки воно зітхало по-людському...

Але зітхання було таке кволе, що Аліса не почула б його взагалі, якби їй не зітхнули над самісіньким вухом. Від цього у вусі так залоскотало, що вона й думати забула про безталання нещасної крихітки.

— Я знаю: ти — друг, — знову задзумів голосочок. — Любий і давній друг. І ти не скривдиш мене, дарма що я комаха...

— Яка саме? — трохи занепокоїлася Аліса.

Насправді Алісу цікавило одне: чи не може часом та комаха її *уджигнути*, але то, певно, було б не надто чемне запитання.

— Невже ти не здо... — почав голосочок, але тут його заглушив пронизливий свист паротяга. Аліса і всі решта у паніці посхоплювалися на ноги.

Кінь, що вистромив був голову з вікна, спокійно втягнув її назад і пояснив:

— Це струмок! Зараз будемо перестрибувати!

Усі ніби заспокоїлись, лише Алісі на саму думку про стрибучі потяги стало якось муляко на душі.

— А втім, я зразу опинюся на Четвертій Клітинці, — потішила себе вона.

Тієї ж миті вагон сторчма здійнявся в повітря.

З переляку Аліса вчепилася в те, що трапилося їй під руку. То була Цапова борода.

Але борода наче здиміла, щойно Аліса до неї діткнулася. Аліса чомусь опинилася під деревом, а Комар (ось хто до неї щойно озивався!) колихався тепер на гілці якраз у неї над головою і обмахував її своїми крильми.

Комар, звичайно ж, був *велетенський* («десь із курча завбільшки», — прикинула Аліса), однак зовсім не страшний після того, як вони стільки пробалакали.

— ...Невже ти не любиш комах? — спокійно, мов і не він, провадив Комар.

— Я люблю тих, що розмовляють, — відповіла Аліса. — У нас комахи не вміють розмовляти.

— А яким комахам ти рада *там*, звідки прибула? — поцікавився Комар.

— Я комахам не рада взагалі, — пояснила Аліса. — Я радше їх боюся... принаймні великих. Але знаю, як їх звати.

— І вони озиваються, коли їх звати? — недбало спитав Комар.

— Не знаю, не чула.

*Стрибок потяга переносить Алісу з d2 на d4. Це єдиний «довгий стрибок», дозволений Пішакові. Перескочивши через струмок, Аліса опинилася на третій горизонталі. Потяг довезе її до четвертої.

— Тоді навіщо ж їх звати, коли вони не озиваються? — здивувався Комар.

— Їм це ні до чого, — відказала Аліса, — але це зручно для людей, які їх назвали. Бо навіщо тоді взагалі речам назви?

— Хтозна, хтозна... — відповів Комар. — Там далі, у лісі, ніхто й ніщо ніяк не називається... Але ми гаємо час... То які, ти кажеш, у вас комахи?

— Найперше, Коник-Стрибунець, — Аліса почала загинати пальці.

— А-а, — протяг Комар. — Поглянь-но лишень на отой кущ! Там на гілці сидить дерев'яний *Коник-Гойданець*. Він увесь дерев'яний, і перегойдується з гілки на гілку.

— А чим він живиться? — зацікавилася Аліса.

— Живицею й тирсою, — відповів Комар. — Перелічуй далі.

Аліса зі щирою цікавістю оглянула Коника-Гойданця. Його, вочевидь, зовсім недавно пофарбували: він увесь блищав і був ще липкий від фарби.

— А ще у нас є Метелики, — сказала Аліса.

— Глянь на гілку в себе над головою, — мовив Комар. — Бачиш, ото сидять *Крутелики*. Крильця — віялом, а замість голів — сірникові голівки.

— А чим живляться такі Крутелики?

— Капустою, посипаною бурштиновим пилком, — сказав Комар. — А кубла свої вони мостять у піддашсях скарбниць.

«Чи ж не тому в комах такий нестримний потяг летіти на полум'я свічки, що вони хочуть пошитися в Крутелики!» — подумала Аліса, досхочу надивившись на сірникоголову зграйку.

А вголос вона промовила:

— А ще в нас є Оси.

— Поглянь-но туди, — сказав Комар, — он вони літають біля твого вуха. — (Аліса не без остраху відсахнулася.) — Авжеж, — повторив Комар, — перед тобою не хто інший, як *Чайоси*. Крильця у них — дві скибочки хліба з маслом, тільце — зі шкуринки, а голівка — грудочка цукру.

— А самі вони що їдять?

— Ріденький чай з вершками.

Аліса замислилась.

— А що, як вони, бува, чаю не знаходять? — спитала вона.

— Тоді їм, звичайно, смерть.

— Але це може траплятися досить часто, — задумано сказала Аліса.

— Це трапляється повсякчас, — мовив Комар.

Аліса змовкла на кілька хвилин — вона думала.

Комар тим часом розважався — стиха щось надздумкував, кружляючи довкола її голови.

Нарешті він знову сів і сказав:

— Хочеш розпрощатися зі своїм ім'ям?

— Ні, — ледь занепокоїлася Аліса, — не хочу.

— Хтозна, хтозна... — ніби ненароком протяг Комар. — Подумай, як зручно було б вернутися додому без імені! Ось, приміром, схоче твоя гувернантка засадити тебе за уроки й гукне: «Ходімо вчити уроки...» — а далі затнеться. Бо як же тебе кликати, коли ти без імені? І тобі, певна річ, не доведеться нікуди йти!

— Аби ж то! — заперечила Аліса. — Їй ніколи й на думку не спаде звільнити мене через це від уроків. Якщо вона забуде моє ім'я, то покличе просто: «Час на уроки, любесенька!»

— Е, якщо вона гукне «любесенька», — мовив Комар, — тоді ти собі *любесенько* прогуляєш урок. Пре-

гарний каламбурчик. Шкода, не ти його придумала!

— Чому шкода?! — спитала Аліса. — Як на мене, цей каламбур вам геть не вдався!

Комар лише глибоко зітхнув, і по щоках йому скотилися дві великі сльозини.

— Навіщо каламбурити, — сказала Аліса, — якщо це так ятрить вам душу.

У відповідь Комар знову сумовито зітхнув, та коли Аліса підвела очі, сердешного Комара на гілці вже не було — мабуть, його здуло власним зітханням.

Від тривалого сидіння без руху Аліса залякла, тож вирішила встати й піти.

Вона йшла і йшла, аж доки вийшла на галявину, за якою темнів ліс. Він був куди похмуріший, ніж той, звідки вона вийшла, й Алісі було трішки лячно туди заходити. Але поміркувавши, вона зважилася йти вперед.

— Не вертатися ж мені назад, — подумала вона. — Іншого шляху до Восьмої клітинки немає.

— Це, напевно, той ліс, де все безіменне,*— здогадалася вона. — Цікаво, що станеться там із моїм ім'ям? Мені аж ніяк не хотілося б його втратити... Ще переназвуть мене якось негарно! Ото буде комедія: спробуй тоді знайти, кому дісталось моє колишне

*Таким чином лісом насправді є увесь всесвіт, якщо розглядати його як такий, що існує сам по собі, незалежно від істот, що маніпулюють символами і наклеюють ярлички на ті чи інші його частини. Думка про те, що світ сам по собі не позначений знаками, що між предметами та їхніми назвами немає ніякого зв'язку, окрім того, що надає йому інтелект, який вважає ці позначки корисними, — абсолютно не тривіальна філософська істина.

ім'я! Хоч бери та й давай оголошення, мовби я загубила собаку: «... *відгукується на кличку таку-то, нашійник мідний*». Тільки уявити собі: йдеш і гукаєш на всі боки: «Алісо! Алісо!» — аж поки хтось відгукнеться. Хоча, якщо він мудрий, то відгукуватися не буде.

Отак, розмовляючи сама з собою, вона дійшла до лісу — на вигляд вельми прохолодного й тінявого.

— Що ж, у кожному разі, — подумала вона, ступаючи в затінок дерев, — дуже приємно після такої спеки опинитися в... в... цьому... як його?.. (Дивно, що не згадується потрібне слово!) ...Тобто, я хочу сказати, приємно опинитися під... під оцими... оцими! — Вона притулила долоню до стовбура дерева. — Цікаво, як же вони *звуться*? По-моєму, ніяк? Ну, звичайно ж, так воно і є: *ні-як!*

Десь із хвилинку вона стояла мовчки, розмірковуючи, а тоді зненацька заговорила знову:

— Виходить, усе *справдилось!* То хто ж я тепер? Я *пригадаю*. Обов'язково *пригадаю!* Мушу *пригадати!*

Але користі з цього «*мушу*» було не надто багато. Добряче поморочивши собі голову, вона тільки й згадала:

— Там є «Л»... Так, так, воно починається на «Л»!

І щойно вона те промовила, як до неї звідкись приблукало Оленя. Воно дивилося на Алісу великими лагідними очима і нітрохи її не боялося.

— Лась-лась! Ходи-но сюди! — покликала Аліса і простягла руку, щоб його погладити. Оленя відсахнулося назад, стало і знову задивилося на Алісу.

— Як тебе звати? — запитало воно врешті.

Який ніжний, солодкий мало воно голос!

«Аби ж то я знала!», — подумала бідолашна Аліса і сумно промовила вголос:

— Поки що ніяк.

— Постарайся згадати, — порадило Оленя. — Так негоже!

Аліса постаралася, та все було марно.

— А ти не скажеш, як звати *тебе*? — несміливо запитала вона. — Можливо, це мені якось допоможе.

— Скажу, але трохи далі, — відповіло Оленя. — Тут я не згадаю.

Аліса ніжно обійняла Оленя за оксамитну шию, і вони разом подалися через ліс. Так вони вийшли на другу галявину.

Тут Оленя раптом підскочило і випручилося з Алісиних обіймів.

— Я — Оленя! — радісно крикнуло воно. — А ти... Ой! Ти — людське дитя!..

Тут у прегарних карих очах Оленяти раптом промайнув переляк, і воно стрілою помчало пріч.

Аліса довго проводжала його поглядом, насилу стримуючи сльози: отак зненацька втратити такого милого супутника!

— Зате я знаю тепер своє ім'я, — врешті промовила вона. — Добре вже й це... Аліса... Аліса... Більше не забуду... А тепер — котрому з цих двох дороговказів маю я вірити?

На це запитання відповісти було неважко: через ліс вела тільки одна стежка, й обидві стрілки вказували на неї.

— А втім, з'ясую це на роздоріжжі, — подумала Аліса, — тоді, як вони вказуватимуть різні напрямки.

То були марні сподівання! Аліса все йшла і йшла, і пройшла чимало, але на кожному роздоріжжі вона виявляла нову пару дороговказів, що так само вказували в один напрямок. На одному було написано:

ТУТ ЖИВЕ КРУТЬ.

А на другому:

ТУТ ЖИВЕ ВЕРТЬ.

— Мабуть, — сказала нарешті Аліса, — вони мешкають в одному будинку. І як я раніше не здогадалась... Але я до них не буду заходити. Просто привітаюся і спитаю, як виблукати з цього лісу. Тільки б устигнути на Восьму клітинку ще завидна!

Отак балакаючи сама з собою, мандрувала вона далі, аж поки за одним крутим поворотом наскочила на двох малих товстунів. Це було так несподівано, що вона аж відсахнулася, але тут-таки й оговталась: із відчуттям, що це не інакше, як самі...

Круть і Верть

Вони стояли під деревом, обнявши одне одного за плечі, й Аліса відразу здогадалася, хто з них хто, бо в одного збоку на комірі було вишито «РУТЬ», а в другого — «ЕРТЬ».

«К» та «В» у них, мабуть, на комірі ззаду», — подумала Аліса.

Вони стояли так тихо й непорушно, що Аліса, забувши, що вони живі, почала заглядати, чи справді на їхніх комірах є «К» та «В», і мимоволі здригнулася, коли почула голос того, хто мав позначку «РУТЬ».

— Якщо ти гадаєш, ніби ми — воскові, то виймай свого гаманця. Воскові фігури ліплять не на те, щоб хтось оглядав їх задурно. Аж ніяк!

— І навспак, як мовив рак! — додав той, хто мав знак «ЕРТЬ». — Якщо ти гадаєш, ніби ми живі, то повинна озватися...

— Звичайно, вибачте, будь ласка! — тільки й спромоглася сказати Аліса, бо в голові їй невідступно, мов цокіт годинника, крутилися слова знайомої пісні. Тож вона не втрималась і заспівала:

*Серед гаю Круть і Верть
Учинили бійку:
Крутеві там, бачте, Верть
Зламав торохтівку.*

*Враз крук із гаю надлетів —
Страхітлива почвара.
Так налякав обох братів,
Що вмить скінчилась чвара.*

— Я знаю, про що ти думаєш, — сказав Круть, — але все це не так. Аж ніяк!

— І навспак, — підхопив Верть. — Якби це було так — тоді не могло б бути інак; а якби не було інак, то було б тільки так; та оскільки це не так, то воно таки інак. Хитра штука логіка.

— Я думала про те, — ввічливо відповіла Аліса, — як найліпше виблукати з лісу, бо вже он як смеркло. Чи не підкажете дорогу?

Але гладунці тільки презирнулися і пересміхнулися між собою.

Вони так різуче скидалися на пару опецькуватих школярів, що Аліса не стрималась, тицьнула пальцем на Крутя і сказала:

— Перший!

— Аж ніяк! — відрубав Круть і клацнув зубами.

— Другий! — сказала Аліса, звертаючись до Вертя, хоча була певна, що той знову вигукне: «І навспак, як мовив рак!»

Так він і зробив.

— Ти не з того почала! — галаснув Круть. — Гос-тям насамперед годиться сказати: «Добридень!», а тоді поручатися!

Тут брати обнялися за плечі, і кожен простяг їй свою вільну руку.

Аліса вагалася: котрому ж потиснути руку першому, щоб не образити жодного з них. А тоді знайшла вихід: потиснула руки обом відразу. Ще мить — і вся трійця закружляла в танці.

Сталося це (як згадувала вона опісля) ніби цілком природно, тож і не дивно було, що танцюють вони під музику. Музика линула просто з дерева, під яким вони танцювали, а точніше (наскільки вона могла розібрати) з гілок, що терлися одна об одну, мов смички об струни скрипок.

— Ото була сміхота! — розповідала опісля Аліса сестрі. — Раптом я спіймала себе на тому, що співаю: «У лісі, в лісі темному, де ходить хитрий лис...». Не знаю, коли я почала, але — дивна річ! — почувалася так, ніби вже співаю хтозна-відколи!

Двоє інших танцюристів були нівроку собі гладкі й дуже швидко захекались.

— Чотирьох кіл для одного танцю цілком достатньо, — проказав, тяжко відсапуючи, Круть.

І вони урвали танок так само зненацька, як і почали; тієї ж миті вмовкла й музика.

Брати розімкнули руки і мовчки поїдали Алісу поглядами.

Запала досить ніякова мовчанка, оскільки Аліса не знала, як почати розмову з тими, з ким щойно водила танок.

«Сказати їм: «Добрий день»? Якось не пасує, — думала вона. — Як не мудруй, а вітатися вже запізно!»

— Сподіваюсь, ви не надто потомилися? — запитала вона врешті.

— Аж ніяк. Дуже вдячний за увагу, — сказав Круть.

— А я — за твою увагу, — підхопив Верть. — Чи любиш ти вірші?

— Е... е-е-ге ж... загалом так... як які, — трохи затинаючись, відповіла Аліса. — А ви не підкажете, як мені вийти з лісу?

— Що їй прочитати? — спитав Верть, дивлячись на Крутя широко розплющеними очима і пускаючи повз вуха Алісине запитання.

— «*Моржа і Теслю*». Він найдовший, — відповів Круть і міцно обійняв брата за плече.

І Верть одразу ж почав:

*На небі грало сонеч...**

Тут Аліса наважилася його перебити.

— Якщо вірш дуже довгий, — зауважила вона якомога поштивіше, — то чи не сказали б ви мені спершу, якою дорогою...

Верть лагідно всміхнувся і почав знову:

На небі грало сонечко,

Проміннячко лючи,

І хвилі в морі сяяли,

Як золоті ключі —

Дивуйтеся, чудуйтеся,

Бо це було вночі.

*Цей вірш написаний розміром «Сну Юджина Арама» англійського поета Томаса Гуда (1799—1845), проте Керрол пародіює лише стиль цього твору. Посилаючи рукопис вірша для ілюстрації Тенієлу, Керрол запропонував на вибір Теслю, Метелика і Баронета. Всі три однаково лягали в розмір вірша. Тенієл обрав Теслю.

А місяць блимав пахмурно,
Сердитий був, як біс:
«Ну, що за сонце капосне —
Усюди пхає ніс!
Що — дня нема? Чого б ото
В чужі діла я ліз?»

Вода була мокрісінька,
Зате сухий пісок;
На небі ні хмариньки —
Бо не було хмарок;
В повітрі ні пташиньки —
Бо не було пташок.

Вусатий Морж із Теслею
Ішли по бережку
І гірко-гірко плакали,
«Намило ж тут піску!
Його б у море вимести —
Було б, як у вінку!»

«Щоб шестеро змітальників
Поставити у ряд, —
То, кажеш, за шість місяців
Не вимели б назад?»
«Ой, — каже Тесля, схлипнувши, —
Ой, Моржику, навряд!»

Ідуть, аж бачать — устриці.
Морж крикнув їм: «Привіт!
Ми дуже раді зустрічі,
Ходімо на прохід!
А чотирьох запрошуєм
До себе на обід!»

Мовчить найстарша устриця,
Лиш блимає на них:
Чого, мовляв, ви хочете
Від мене, хитруни?
Ні, вам мене не звабити
З моєї мілини!

А четверо молодшеньких
Враз підійшли до них, —
Умилися, прибралися
І взулись, як на сміх —
Дивуйтеся, чудуйтеся,
Бо в них немає ніг.

За ними інших четверо
Посунули слідом,
А там пішли і парою,
Й по троє, і гуртом,
По пінних хвилях — вистрибом,
По берегу — повзком.

З півмилі Морж із Теслею
Вздвж берега пройшли,
А на привал спинилися
На виступі скали;
Довкола них і устриці
Вмостились, де могли.

«Тепер ми поговоримо, —
Розмову Морж повів, —
Про черевики й човники,
Капусту й королів,
Чи скоро море википить,
Чи крила є в корів».

«Пізніш, — гукнули устриці, —
Перш дайте звести дух,
Бо ми ж усі гладесенькі,
Нас потомив цей рух!»
«Спочиньте», — Тесля згодився,
Потішивши гладух.

І мовить Морж: «Є хліб у нас,
Буханочка на з'їд,
До хліба оцту й перчику
Додати теж би слід, —
Раз ви готові, устриці,
Ми почнемо обід».

«Але не з нас! — всі устриці
Тут крикнули навкрич. —
Невже ви, любі, зважтесь
На цю жахливу річ?»
А Морж сказав: «Дивіться-но,
Яка чудова ніч!

За вас ми вам і дякуєм,
Бо ви такі смачні!»
А Тесля: «Ну ж, застрибуйте
У рот — йому й мені;
Чи ви поглухли, устриці?
Ви чуєте чи ні?»

А Морж ізнов: «О Боже мій!
Невже ми їх сюди
Із мілини принадили
Лише задля їди?»
А Тесля: «Їж, не бідкайся
Та масла менш клади!»

*Морж зарідав: «Ой, устрички!
Мені так жалько вас!»
І вибирав, де більшенькі,
Глитав по три нараз,
А до очей хустиночку
Підносив раз у раз.*

*«Ну, нагулялись, устриці? —
Знов Тесля річ повів. —
Додому, може, підемо?»
Ніхто не відповів...
Не диво — Морж із Теслею
Всі устриці поїв.*

— Морж мені симпатичніший, — заявила Аліса. — Він мав бодай крихту жалю до безталанних устриць.

— Хоча їв більше за Теслю, — зауважив Верть. — Чого він раз у раз хустиночку до очей підносив? Аби Тесля не порахував, скільки він їх ум'яв. Так що — навспак!

— Це підло! — обурилася Аліса. — Тоді мені симпатичніший Тесля... Він їх менше з'їв.

— Йому просто не до снаги було вмолотити більше, — сказав Круть.

Аліса геть спантеличилась. Помовчавши, вона промовила:

— Ну, тоді виходить, вони обидва були погані...

Тут вона зненацька вмовкла й тривожно прислухалась: у лісі щось чахкало, наче потужний паровик, хоча то міг бути й дикий звір.

— Тут є дикі звірі? Леви, наприклад, чи тигри? — боязко спитала Аліса.

— Та ти що! То хропе Чорний Король! — сказав Верть.

— Гайда туди! — гукнули брати, схопили Алісу за руки і повели дивитися на сплячого Короля.

— Ось, полюбайся! — сказав Круть.

Чесно кажучи, Аліса не бачила, чим їй любитися. На голові в Короля стирчав довжелезний рудий ковпак із китичкою, а сам він лежав у скарлюченій позі й гучно хропів...

— Дивно, як він ще не відхропів собі голови! — зауважив Круть.

— Щоб він, чого доброго, ще не застудився, лежачи на сирій землі! — стривожилася Аліса, бо була вельми чуйною дівчинкою.

— Йому щось сниться, — сказав Верть. — І знаєш, що?

— Цього не можна знати, — відказала Аліса.

— Йому снишся *ти*! — вигукнув Верть і радо заплескав у долоні. — А коли ти йому переснишся, то, як гадаєш — де ти будеш тоді?

— Там, де й тепер, звичайно, — упевнено відповіла Аліса.

— Ти? — пирхнув Верть. — Тебе не буде *ніде*! Бо ти йому тільки *снишся*, та й годі!*

— Тільки-но Король прокинеться, — додав Круть, — ти зразу фух! — і нема. Загаснеш, як свічка!

*Ця відома суперечка про сон Чорного Короля занурила бідолашну Алісу в похмурі глибини метафізики. Круть і Верть, як бачимо, висловлюють точку зору єпископа й філософа Джорджа Берклі (1685—1753), який вважав, що всі матеріальні предмети, включно із нами, «просто сняться» Господові. Аліса ж приймає позицію здорового глузду лексикографа й поета Семюеля Джонсона (1709—1784), який вважав, що він заперечив Берклі, штовхнувши ногою великий камінь. Беркліанська тема хвилювала Керрола, як хвилює вона всіх платоніків. Обидві Алісині пригоди відбуваються у сні. (Продовження на наступній сторінці):

— Цього не може бути! — обурено вигукнула Аліса. — Це по-перше. А по-друге: якщо я — лише його сон, то хто ж тоді ви, хотіла б я знати?

— Отож бо, — вигукнув Круть.

— Отож бо й воно! — вигукнув Верть.

Він гукнув це так голосно, аж Аліса мимоволі щитьнула:

— Тс-с! Не кричіть так — ви його розбудите!

— Хто б про це говорив! — сказав Круть. — Ти ж лише часточка його сну. Сама чудово знаєш, що ти не справжня!

— Ні, я справжня! — сказала Аліса і розплакалась.

— Від плачу ти й на крихітку не посправжнішаєш, — зауважив Верть. — Нема чого плакати.

— Якби я не була справжня, — сказала Аліса, посміхаючись крізь сльози (настільки це було кумедно), — я б не могла плакати.

— Сподіваюся, ти не вважаєш, що твої сльози — справжні? — зневажливо хмикнув Круть.

«Усе це — нісенітниця, — подумала Аліса. — А я, дурна, плачу».

Тож вона утерла сльози і якнайбадьоріше сказала:

— Хай там як, але мені негайно треба вийти з цього лісу. Щось дуже швидко насувається темрява. Чи не вперіщить зараз дощ, як ви гадаєте?

Круть розіп'яв над собою та своїм братом велетенського парасоля, звів очі під його верх і сказав:

(Продовження): У паралельних снах Аліси й Чорного Короля спостерігається своєрідний приклад безкінечно спадної послідовності. Аліса бачить у сні Короля, який бачить у сні Алісу, яка бачить Короля, і так далі, мовби два дзеркала, поставлені одне перед другим...

— Ні, не вперіщить. Принаймні, у нас дощу не буде.
Аж ніяк.

— А ззовні?

— Як схоче, то вперіщить, — сказав Верть. — Ми не проти. І навіть навспак, як мовив рак!

«Вони клопочуться лише про себе!» — подумала Аліса і вже хотіла з ними розпрощатися, як раптом Круть вискочив з-під парасоля і схопив її за зап'ястя. Очі йому вирячилися і вмить ізжовкли, а тремтячий палець показував на щось маленьке і біле, що валялося під деревом.

— *Бачила?* — запитав він, задихаючись від люті.

— Звичайне брязкальце, — сказала Аліса, ретельно оглянувши знахідку. — Звичайне дитяче *тарáхкальце*, а не *тарáхкавка**, — додала вона поквапливо, гадаючи, ніби він злякався. — Старе-престаре, ще й поламане!

— Я так і знав! — залентував Круть, несамовито тупочучи ногами і рвучи на собі волосся. — Поламане, звичайно!

Він глянув на Вертя, який тут-таки беркицьнув на землю і став мерщій ховатися під парасоль.

Аліса заспокійливо торкнула Крутя за плече.

— Не варто так перейматися якимось старим брязкальцем!

— Ніяке воно *не старе!* — ще дужче розлютився Круть. — Воно... *зовсім новеньке!*.. Щойно вчора куплене!.. Моє чудове-пречудове, моє новеньке... БРЯ-А-ЗКАЛЬЦЕ!.. — уже не приказував, а верещав він.

Тим часом Верть аж зі шкіри вилузувався, щоб згорнути парасоль укупі з собою. Це чудернацьке

*Дерев'яна гримуча змія (діал.)

видовисько цілковито відвернуло Алісину увагу від знавіснілого братика. Однак довершити справу йому так і не вдалося. Скінчилося все тим, що парасоль перекинувся і Верть безнадійно у ньому зав'яз — стриміла тільки його голова. Так він там і сидів, кліпаючи булькатими очима та плямкаючи роззявленим ротом.

«Чисто тобі рибина!» — подумала Аліса.

— Гадаю, ти готовий стати зі мною на герць? — мовив Круть уже спокійнішим тоном.

— Може, й так, — похмуро сказав Верть, виповзаючи з парасоля. — Тільки нехай *вона* допоможе нам спорядитися.

Брати взялися за руки і подались до лісу. За хвилину вони повернулися з цілими оберемками всякого манаття: пледи, подушки, килимки, скатертини, накривки від банячків і відерця на вугілля.

— Сподіваюся, тебе не треба вчити, як давати раду шпилькам та зав'язувати шворки? — поцікавився Круть. — Тільки затям: кожен із цих обладунків має сидіти на нас, як улитий!

Опісля Аліса розповідала, що зроду не бачила такої безглуздої метушні, як та, що її зчинила ця парочка. Чого тільки не понапинали вони на себе!.. І все це, з ласки братів, доводилося зав'язувати й застібати Алісі!

«Врешті-решт на герць стануть дві добрячі торби мотлоху!» — подумала Аліса, підв'язуючи диванну подушку Вертеві на шию — «щоб убезпечити голову від стинання», як він висловився.

— Знаєш, — додав він поважно, — одна з найгірших у битві втрат — втрата голови.

Аліса голосно хмикнула, але вдала, ніби закашлялась: боялася, щоб він не образився.

— Чи не занадто я блідий? — поцікавився Круть, підходячи до неї підв'язати «шолом». (Те, що він називав шоломом, куди більше скидалося на баняк.)

— Ну, як вам сказати... — обережно промовила Аліса. — Трохи блідуватий.

— Взагалі-то я хороброго десятка, — сказав Круть притишеним голосом. — Тільки в мене чогось розболілася голова.

— А в мене — зуб! — похвалився Верть, зачувши останні слова. — Мені *болячіше*, ніж тобі!

— Тоді сьогодні вам до бою краще не ставати, — сказала Аліса, рада нагоді помирити братів.

— Ми обмежимося маленькою духопелівкою, — відказав Круть. — Для довшої рубанини нема настрою. Котра зараз година?

Верть зиркнув на свого годинника:

— Пів на п'яту.

— Б'ємося до шостої, а тоді сідаємо обідати, — запропонував Круть.

— Чудово, — зітхнув Верть. — А вона хай спостереігає... — Тільки дуже близько не підходь, — докинув він. — Бо я, коли розійдуся — кришу все, що трапить на очі!

— А я — все, що трапить під руку! — вигукнув Круть. — Хоч бачу, хоч ні!

— Тоді найбільше, мабуть, перепадає деревам, — пирснула Аліса.

Круть із задоволеним усміхом роззирнувся довкола.

— Навряд чи до кінця нашого герцю тут залишиться бодай одне дерево!

— І все через якесь недолуге брязкальце! — сказала Аліса, сподіваючись хоч трохи присоромити братів.

— Я не наполягав би на герці, — пояснив Круть, — але ж воно *нове!*

«Час би вже й летіти крукові!» — тоскно подумала Аліса.

— Знаєш, — звернувся Круть до брата, — у нас на двох лише один меч. Але ти можеш скористатися з парасоля: він анітрохи не тупіший. Та не барімося. Скоро тут буде темно, аж чорно.

— І навіть ще темніше, — підхопив Верть.

Зненацька усе навкруг почорніло, аж Аліса злякалася, чи не насувається гроза.

— Але ж і хмарище! — промовила вона. — І як швидко вона лине! Ого! Здається, у неї крила!

— Це Крук! — моторошно заверещав Круть.

Брати кинулись навтікача і миттю згинули з очей.

Аліса пірнула в ліс і сховалася під великим деревом.

«Тут він мене не дістане, — подумала вона. — Надто він велетенський, щоб протиснутись між дерев. Але *як* він лопоче крильми!.. Зчинив у лісі справжню бурю!.. Он комуś навіть шаль звіяло вітром!..»

Вовна та вода

З цими словами вона перехопила шаль і стала виглядати її власницю. Коли це враз де не взялася Біла Королева: як оглашенна, мчала вона лісом, широко розкинувши руки, мовби летіла*. Аліса з шаллю в руках шанобливо рушила їй назустріч.

— Я вельми рада, що вчасно нагодилася! — мовила вона, допомагаючи Королеві накинути шаль на плечі.

Але Біла Королева тільки розгублено на неї глянула, не перестаючи стиха бубоніти сама до себе щось немовби: «Мухи-капелюхи, мухи-капелюхи...»

*Стрімголов вибігши з лісу, Королева опиняється на с4, безпосередньо на захід від Аліси. Утім, що Королеві в казці весь час кудись біжать, проглядається натяк на їхню здатність пересуватися по шахівниці в будь-якому напрямку і на яку завгодно відстань. Із характерною для неї недбалістю Біла Королева щойно втратила можливість оголосити мат Чорному Королю, ставши на е3.

Аліса відчула, що коли не заговорить першою, то розмови не буде взагалі. І вона несміливо почала:

— Чи я мала честь *пристроїти* саму Білу Королеву?

— Гм, так... Проте накинути на плечі шаль ще не означає «*пристроїти*». Шаль — то ще не *стрій*, — відказала Королева. — Особисто я ранкове одягання уявляю зовсім не так!

Аліса подумала, що негоже отак відразу встрявати в суперечку, і сказала з усміхом:

— Хай би Ваша Величність сказали, з чого мені почати, і я постаралася б зробити все якнайкраще.

— Але я взагалі не хочу, щоб мене *пристроювали*! — простогнала Королева. — Я вже *пристроїлася* сама — цілих дві години морочилася!

«Краще б її *пристроював* хтось інший», — подумала Аліса (бо виглядала Королева страх як нечупарно). — Все на ній — косо, криво, і всюди — з голови до п'ят — шпильки!»

— Дозвольте поправити вашу шаль, — сказала Аліса вголос.

— Ніяк не збагну в чому тут річ? — зітхнула Королева. — Гадаю, ця шаль *ошаліла*! Пришпилюю її і так, і сяк, і все їй недогода!

— Нічого дивного, — сказала Аліса, дбайливо поправляючи шаль, — ви ж пришпилили її тільки з одного боку. А це що таке? Що з вашим волоссям?

— Там щітка заплуталась, — знову зітхнула Королева. — А гребінець ще від учора десь пропав.

Аліса обережно виплутала щітку і якнайдбайливіше довела Королевіну зачіску до ладу.

— Ну, тепер зачіска хоч куди! — сказала вона, поперешпилювавши майже всі шпильки. — Вам конче треба завести покоївку.

— Тебе, звичайно, я взяла б залюбки! — сказала Королева. — Два пенси на тиждень і варення кожного не цього дня.

Аліса не могла стримати сміху.

— Я в покоївки не збираюся, — сказала вона. — Та й до варення не ласа.

— Варення смачне-пресмачне! Мед медом! — на-полягала Королева.

— Але я не хочу. Принаймні, *сьогодні*.

— Сьогодні ти його не мала б, якби й хотіла, — сказала Королева. — Моє правило таке: варення на завтра і варення на вчора. Тільки не на *сьогодні*.

— Але ж колись настане черга й «варення на *сьогодні*!»! — запротестувала Аліса.

— Не настане! — сказала Королева. — Варення по-дається лише завтра, а сьогодні — на те й *сьогодні*, що буває лише *сього дня*!

— Я вас не розумію, — мовила Аліса. — Це все так заплутано.

— Просто ти ще не звикла до життя навпаки, — лагідно пояснила Королева. — Спочатку у всіх трохи паморочиться в голові...

— Життя навпаки! — сторопіла Аліса. — Зроду-віку про таке не чула!

— ...але в такому житті є одна найголовніша при-нада: ми пам'ятаємо як минуле, так і майбутнє.

— Моя пам'ять трохи не така, — зауважила Аліса. — Я не пригадую того, чого ще не було.

— Убога та пам'ять, що оглядається тільки назад!

— І що ж вам пам'ятається найкраще? — ризик-нула спитати Аліса.

— Все, що станеться через тиждень, — недбало кинула Королева, заліплюючи пластирем свій па-лець. — Взяти, приміром, Королівського Гінця: нині

він сидить за ґратами, відбуває покарання, хоча суд починається лише наступної середи. Ну, а злочин, звісно, він учинить ще пізніше.

— А якщо він його і не вчинить? — запитала Аліса.

— Це було б і зовсім добре! — відповіла Королева і обв'язала пластир на пальці стрічкою. — Чи не так?

Що тут можна було заперечити!

— Добре, то добре, — погодилася Аліса. — Та не вельми добре, що він за це вже покараний.

— Отут ти якраз і помиляєшся, — зауважила Королева. — Тебе коли-небудь карали?

— Так, але за провину, — сказала Аліса.

— І це тобі завжди виходило на добре! — переможно вигукнула Королева.

— Так, але ж мене *було за що* карати! — наполягала Аліса. — І в цьому вся відмінність.

— Але було б і геть добре, якби тебе карати було *ні за що!* — відповіла Королева. — Еге ж, геть! Геть добре! Геть!

Із кожним «*геть*» голос її підносився все вище й вище, аж доки зірвався на вереск.

— Це якась помилка... — почала було Аліса, але Королева завершала так несамовито, що Аліса вмовкла.

— Ой-йо-йой! — лементувала Королева і так шалено тріпала рукою, наче хотіла її з себе стріпати. — Кров з пальця! Тече кров! Ой-йо-йо-йой!

Її ойкання було пронизливе, мов свисток паротяга, аж Аліса затулила вуха і чекала, щоб вставити слово.

— Що сталося? — запитала вона за першої нагоди. — Ви вкололи пальця?

— *Ще* ні! Але скоро вколю!.. Ой-йо-йой!

— І коли ж це має статися? — знову спитала Аліса, ледве стримуючи сміх.

— Зараз я буду пришпилювати шаль, — простогнала бідолашна Королева, — брошка відскочить і... ой-йо-о...

Не встигла вона дооїкати, як брошка і справді відщипнулася: Королева прожогом її вхопила й спробувала пришпилити назад.

— Обережно! Ви взяли її не з того боку! — зойкнула Аліса і теж потяглася до брошки.

Та було вже пізно: шпилька випорснула і вколола Королеві пальця.

— Ось чому з нього текла кров, — мовила вона з усміхом. — Тепер бачиш, як тут усе стається?

— А чому ви не ойкаєте? — спитала Аліса і піднесла долоні, щоб затулити при потребі вуха.

— Я вже переойкала, — відказала Королева. — А яка потреба робити щось двічі?

Тим часом у лісі пояснішало.

— По-моєму, крук уже відлетів, — сказала Аліса. — Я така рада! Бо мені здалося, мовби насувається ніч.

— Я б теж не проти зрадіти! — зітхнула Королева. — Тільки ж ніяк не згадаю правила, як це робиться. Ти, певно, щаслива: живеш у цьому лісі, та ще й радієш, коли заманеться!

— Якби тут тільки не було так самотньо!.. — журливо зітхнула Аліса, і дві великі сльозини скотилися їй по щоках — вона згадала про свою самотність.

— О ні, не треба цього! — заволала Королева, заламуючи в розпуці руки. — Подумай, що ти вже велика дівчинка! Подумай, який довгий шлях ти пройшла сьогодні! Подумай, котра година. Подумай про що хочеш, тільки не плач!..

Аліса не могла стримати сміху, хоча її очі були повні сліз.

— А ви хіба коли думаєте, то не плачете? — спитала вона.

— Звичайно! — запевнила Королева. — Адже неможливо робити дві справи одночасно. Ось, для початку, подумаймо... скільки тобі років.

— Точнісінько сім з половиною, — випалила Аліса.

— Можна й без «точнісінько», — зауважила Королева. — Я й так тобі вірю. А тепер спробуй повірити й ти: мені — точнісінько сто один рік, п'ять місяців і один день!

— Щось не віриться! — сказала Аліса.

— Не віриться? — співчутливо мовила Королева. — Тоді спробуй іще раз: глибоко вдихни повітря і заплющ очі.

Аліса засміялася.

— Що тут пробувати! Як можна повірити в неймовірне?

— Даруй, але тобі просто бракує досвіду, — сказала Королева. — У твої літа я вправлялася в таких речах по півгодини на день і, бувало, ще до снідання встигала повірити у шість неймовірностей! Ой, знову моя шаль кудись летить!

По цих її словах брошка розстебнулася і раптовий порив вітру поніс Королевіну шаль аж ген за струмочок.

Королева знову розкинула руки і, мов на крилах, майнула за шаллю*.

Цього разу вона спіймала її сама.

— Піймала! — переможно гукнула Королева. — Зараз я сама її пришпилю, ось побачиш!

*Біла Королева пересувається вперед на одне поле — на с 5.

— Сподіваюся, ваш палець болить уже менше? — дуже ввічливо запитала Аліса і слідом за Королевою перестрибнула струмок*.

— Так, звичайно! — крикнула Королева. — Поболювання вже дуже слабе-е!.. бе-е-е.. бе-е-е!..

Останнє слово перейшло у протягле бекання, так схоже на овече, аж Аліса здригнулася. Вона глянула на Королеву, і їй раптом привиділося, ніби та закуталася у вовну. Аліса протерла очі й глянула ще раз.

— Що за чудася! Де я?.. Чи не в крамниці?.. І чи то справді... чи то справді за прилавком сидить вівця?..

Знову й знову протирали Аліса очі, але від цього нічого не мінялося: вона, спершись ліктями на прилавок, стояла в якійсь темній крамничці, а навпроти, у великому фотелі, сиділа старенька Вівця і плела на шпичках, час від часу глипаючи на Алісу крізь скельця великих окулярів.

— Що ти хочеш купити? — озвалася нарешті Вівця, на мить відвівши очі від плетіння.

— Я ще й сама не знаю, — скромно відповіла Аліса. — З вашого дозволу, я хотіла б спершу кинути оком довкола.

— Кидай на здоров'я! — сказала Вівця. — Якщо око в тебе у жмені. А як ні, то просто ним дивися — перед

*Аліса також робить крок уперед і опиняється на полі d5, знову поруч із Королевою, яка перекидається вівцею.

собою, праворуч, ліворуч... Тільки не довкола. Хіба що в тебе очі на потилиці...

Очей на потилиці в Алісі якраз і не було, — довелося їй просто повернутися і розглядати крам, ідучи вздовж полиць.

Крамничка, здавалось, була напхом напхана всілякими дивовижами, та найчудніше в ній було ось що: варто було Алісі уважніше приглянутися до будь-якої з полиць, як та вмить порожніла, хоча всі сусідні полиці аж угиналися від краму.

— Ого, які *плинні* тут речі! — скрушно мовила Аліса, марно силкуючись наздогнати одну велику барвисту штуковину, що скидалася раз на ляльку, раз на шкатулку, і завжди опинялася на полицю вище від тієї, яку розглядала Аліса.

— Але ж і спокуслива штучка!.. Знаєте, що я зроблю? — додала вона, бо раптом її осяяла блискуча думка. — Я зажену її аж на самий верх — не пройде ж вона крізь стелю!

Проте і цей її план провалився: «штучка» спокійнісінько пройшла крізь стелю, мовби все життя тільки те й робила.

— Ти дитина чи дзига? — запитала Вівця і взяла ще одну пару шпиць. — Від твого довколаоглядання мені вже ряхтить перед очима!

Тепер Вівця плела одразу чотирнадцятьма парами шпиць. Аліса дивилася на неї з величезним здивуванням.

«І як це в неї виходить? — чудувалася Аліса. — У неї вже цих шпиць, як у дикобраза!»

— Веслувати вмієш? — запитала Вівця і вручила Алісі двійко шпиць.

— Еге ж, трохи... але не на землі... і не шпицями... — почала було Аліса.

Але тієї ж миті шпиці в її руках обернулися на весла, а сама вона, разом з Вівцею, опинилася у маленькому човнику, що плів униз по річці між двох високих берегів.

Алісі не лишалося нічого іншого, як узятися за весла.

— Розвертай весла плазом! — крикнула їй Вівця і вхопила ще пару шпиць.

Ця порада начебто не вимагала жодної відповіді, тож Аліса лише мовчки налягла на весла. Вода, однак, була якась дивна: весла у ній час від часу мовби в'язли і витягувати їх було нелегко.

— Плазом! Плазом! — знову крикнула Вівця і вхопила нові шпиці. — Ми зараз підемо годувати раків!

«О, це цікаво! — подумала Аліса. — Я зовсім не проти!»

— Ти що — не чуєш? Кажу: плазом! — люто гарикнула Вівця і схопила цілий жмут шпиць.

— Ні, ні, я все чую, — озвалася Аліса. — Ви тільки це й правите! Ще й так голосно! Скажіть, будьте ласкаві, а *де ж* ті раки?

— На дні, звичайно! — відповіла Вівця і встромила кілька шпиць собі в волосся, бо вже мала їх повні жмені. — Плазом кажу тобі!

— І чого ви заповзялися — плазом та плазом? — врешті спитала з жалем Аліса. — Хіба я вам *плазун*?

— Авжеж! — гмикнула Вівця. — Ти мала ящірка.

Аліса трохи образилась, і хвилину-другу панувала мовчанка.

Тим часом човен м'яко плинув уперед, минаючи то густі водорості (у яких весла в'язли просто-таки безнадійно), то похилені над водою поодинокі дерева, і всюди над їхніми головами незмінно супилися круті річкові береги.

— Ой, прошу вас! Там духмяний очерет! — зне-нацька вигукнула захоплена Аліса. — Як він пахне!.. А який гарний!..

— Нічого мене просити, — сказала Вівця, не підводячи очей від спиць. — Не я той очерет садила, не мені його й зривати!

— Звичайно... я не те хотіла сказати... Ну, будь ласка, — заблагала вона, — спинимо човна і трішки нарвемо! Якщо ви не проти!.. Хоч на хвильку!..

— Як я мала б його спиняти? — сказала Вівця. — Покинь весла — він і спиниться.

Отож Аліса полишила човен на ласку течії і його поволі знесло між хвилясті очеретяні чагарі.

І ось уже рукави дбайливо підкочені, і маленькі рученята занурюються по лікоть у воду, щоб захопити стебло якомога глибше...

На якийсь час Аліса зовсім забула про Вівцю та її спиці: вона перехилилася через облявок човна і кінчики її розкиданого волосся лягли на воду; її очі жадібно блищали й раділи кожному новому кущику запашного очерету.

«Аби лиш не перекинути човна, — подумала вона. — О, який чудовий!.. Як би мені до нього дотягтися!..»

Це й справді трохи скидалося на знушання («Ну, мовби зумисне!», — подумала Аліса) — адже хоч їй і пощастило зірвати чимало прегарних тростин, проте завжди траплялися ще кращі, до яких годі було дотягтися.

— Найкращі завжди недосяжні! — зітхнула вона врешті і, розпашіла, з мокрими руками та мокрим волоссям, знову сіла на своє місце й почала перебирати свіжонарвані скарби.

Вона не надто переймалася тим, що очерет в'янув

і втрачав свою свіжу духмяність. Навіть справжній очерет зберігається дуже недовго, ну, а цей, задзеркальний, танув просто на очах, майже як сніг... Проте Аліса ледве це помічала — довкола було стільки дивовиж!

Не встигли вони й трохи відпливти, як одне весло зав'язло у воді й ні за що *не бажало* вийматися (так Аліса оповідала про це згодом). Закінчилося тим, що воно вдарило її знизу в підборіддя і (хоч як вона, бідна, ойкала) скинуло її з сидіння просто в купу очерету.

Втім вона ані трішечки не забилася і відразу підвелася. Вівця й далі хвацько орудувала шпицями, мовби нічого й не сталося.

— А могла б уже годувати раків! — тільки й сказала вона, коли Аліса знову вмостилася на своєму місці й полегшено зітхнула: яке то щастя, що вона й досі ще в човні.

— А де ж ті раки? Я їх не бачила, — мовила Аліса, обережно зазираючи за облавок човна у темну глибіню. — Я б залюбки чимось їх нагодувала!

Вівця лише зневажливо пирхнула і плела далі.

— А багато тут раків? — поцікавилася Аліса.

— Раків і всякої всячини, — відказала Вівця. — Вибір багатющий, тільки вибирай. Ну, то що ти хочеш купити?

— Купити? — повторила Аліса здивовано і злякано водночас, бо і весла, й човен, і річка — все кудись раптом пропало, і вона знову стояла у темній крамничці.

— Я хотіла б купити яйце, якщо можна, — нерішуче мовила Аліса. — Почім вони у вас?

— П'ять пенсів і фартинг, а за двоє — два пенси, — відповіла Вівця.

— Виходить, двоє дешевші, ніж одне? — здивувалася Аліса, добуваючи гаманця.

— Так, але якщо купиш двоє — мусиш двоє і з'їсти, — сказала Вівця.

— Тоді мені, будь ласка, *одне**, — мовила Аліса, викладаючи гроші на ляду, а сама подумала: «Хтозна, може, вони й несвіжі».

Вівця взяла гроші, кинула їх до скарбнички, а тоді сказала:

— Я людям із власних рук нічого не даю... З цього ніякого пуття... Мусиш узяти собі сама.

З цими словами вона пройшла у протилежний кінець крамниці** і поставила яйце сторчма на полицю.

«Цікаво, чому це ніякого пуття? — міркувала Аліса, пробираючись навпомацки між столами та стільцями у глибину крамниці, де було вже зовсім темно. — Я он уже скільки добираюся, а яйце ніби й не ближчає зовсім. Стривайте, а це що — стілець? Е, та в нього гілля! Оце так штука!.. Я бачу, що тут ростуть дерева! А ось і струмочок! Чудна якась крамниця! Зроду-віку такої не бачила!»

* * * * *¹
* * * * *
* * * * *

*У часи Керрола студенти Крайст Черч-коледжу жартували, що, замовивши одне яйце на сніданок, ти неодмінно отримаєш два, тому що одне обов'язково виявиться несвіжим.

**На шахівниці це відповідає ходові Білої Королеви на f8.

¹Зірочки означають, що Аліса перейшла через струмочок і пересунулася на d6. Тепер вона знаходиться праворуч від Білого Короля, хоча зустрінеться з ним лише в наступному розділі.

Отак вона йшла, і що не крок, то дужче чудувалася: досить їй було до чогось наблизитись, як воно враз оберталося деревом; тож вона анітрохи не здивувалася б, якби те саме сталося і з яйцем.

Шалам-Балам

Яйце, однак, тільки більшало й більшало, і в його обрисах дедалі дужче проступало щось людське. На відстані кількох ярдів Аліса догледіла в нього очі, носа та рота, а коли підійшла й зовсім близько, стало очевидно, що перед нею — ШАЛАМ-БАЛАМ власною персоною.

«Його ні з ким не сплутаєш! — сказала вона подумки. — Це так очевидно, мовби його ім'я було написане в нього на лобі!» (А лоба йому можна було порозписувати вздовж і впоперек — таку здоровенницьку він мав мармизу.)

Шалам-Балам сидів скулініг, як турчин, на вершечку високого муру. Той мур був такий вузесенький, що Аліса дивом дивувалась, як він ще відтіль не злетів; а що очі його незмигтно дивилися врізнобіч і не знати було — бачить він її чи ні, то вона, зреш-

тою, вирішила, що перед нею — просто якась опудало.

— А на вигляд — вікапане яйце! — промовила Аліса вголос і наставила руки, щоб його ловити — їй здавалося, ніби він ось-ось упаде.

— Дуже мені прикро, — озвався Шалам-Балам по тривалій мовчанці, й далі дивлячись повз Алісу, — що мене обізвано яйцем... Дуже, дуже прикро.

— Я сказала, тільки *на вигляд*, пане, — делікатно пояснила Аліса. — До того ж, ви знаєте, деякі яйця бувають вельми доладні! — додала вона, силкуючись обернути своє порівняння на комплімент.

— А деякі люди мають надивовижу курячий розум! — усе так само дивлячись повз неї, сказав Шалам-Балам.

Аліса не знала, що їй відповідати, — розмова не в'язалася. Та й що то за розмова, коли звертаються не до тебе: останні його слова були адресовані, фактично, до дерева. Тож вона стояла і тихенько собі проказувала:

Шалам-Балам на мурі сидів.

Шалам-Балам на землю злетів.

Уся королівська кіннота і все лицарство зі свити

Не можуть Шалама, не можуть Балама

Знов на той мур підсадити!

— Третій рядок явно задовгий! — ледь не сказала вона на повен голос, зовсім забувши, що її можуть почути.

— Замість отак стояти і бубоніти щось собі під носа, — озвався Шалам-Балам, уперше глянувши на неї, — краще скажи, як тебе звати і що тебе сюди привело.

— Мене звати Аліса, але...

— Але ж і дурнувате ім'я! — нетерпляче урвав Шалам-Балам. — Що воно означає?

— А хіба ім'я мусить щось означати? — засумнівалася Аліса.

— Звичайно! — пхикнув Шалам-Балам. — Мое ім'я віддзеркалює мій вигляд — до речі, дуже пристойний вигляд. А з таким іменем, як твоє, можна й скидатися на казна-що.

— А чого ви там сидите, як *сирота*? — запитала Аліса, не бажаючи встрягати в суперечку.

— А того, що не сиджу тут із татом і мамою! — крикнув Шалам-Балам. — Думала, заженеш на слизьке? Загадуй іншу загадку.

— А чи не вважаєте ви, що безпечніше було б сидіти внизу? — знову спитала Аліса. — Мур же такий вузесенький!..

Вона й на думці не мала загадувати загадки — просто добре серце веліло їй подбати за це дивне створіння.

— Просто жах, які легкі загадки! — вигукнув Шалам-Балам. — Вузесенький мур!.. Подумай сама, навіть якби я зірвався — хоч це неможливо, але — *якби...*

Тут він скопив губи і прибрав такого поважно-величавого вигляду, що Аліса ледве стримала сміх.

— *Якби* я й упав, — вів далі Шалам-Балам, — то *Король обіцяв мені...* О, прошу дуже — вона зблідла! Не сподівалася такої новини, га?.. *Король обіцяв мені...* Причому *особисто...* що він... що він...

— ...пришле *«усю королівську кінноту і все лицарство зі свити»!* — не втрималася Аліса.

— Ну, знаєте, це вже неподобство! — крикнув Шалам-Балам, упадаючи в шал. — Ти підслухову-

вала під дверима... за деревами... у ко́мині... інакше звідки тобі про це знати!

— Ні-ні, повірте! — якомога делікатніше заперечила Аліса. — Просто так було написано в книжці.

— А-а, *в книжці!* — злагіднів Шалам-Балам. — У книжці про це могли написати. Маю на увазі «Історію Англії», чи як ви там її називаєте. Он як! А тепер придивися до мене як слід. Я — *той*, хто розмовляв з Королем! Ось я хто! Іншого такого ти навряд чи й побачиш! Можеш потиснути мені руку — я не гордий!

Він розплився усміхом майже від вуха до вуха, нахилився до Аліси (ледь не злетівши з муру) і простяг їй руку.

Аліса потиснула її, пильнуючи за ним не без тривоги.

«Якщо він усміхнеться ширше, — подумала вона, — кутики його рота зйдуться на потилиці, і тоді я не ручаюся за його голову!.. Ще репне, як кавун!»

— Так-так! — просторікував тим часом Шалам-Балам. — «*Уся* королівська кіннота і *все* лицарство зі свити» рушать мені на підмогу. Вони мене *умлівіч* на мур висадять, можеш бути певна! Проте наша бесіда забігла трохи наперед — вернімося до останньої загадки.

— Боюсь, я її забула, — чемно мовила Аліса.

— Тоді починаймо все спочатку, — сказав Шалам-Балам. — Чур, моя черга обирати тему! — («Це що — ніби така гра?» — подумала Аліса). — Ось моє запитання: скільки, ти кажеш, тобі років?

Аліса швидко прикинула в голові й відповіла:

— Сім років і шість місяців.

— Неправильно! — триумфально вигукнув Шалам-Балам. — Нічого такого ти мені не казала.

— Я думала, вас цікавить *скільки мені років!* — почала пояснювати Аліса.

— Якби цікавило, я про це й питав би, — сказав Шалам-Балам.

Аліса промовчала, бо не хотіла нової суперечки.

— Сім років і шість місяців! — глибокодумно повторив Шалам-Балам. — Кострубатий якийсь вік! Якби ти порадилася зі мною, я сказав би: «Зупинись на семи!», але тепер уже пізно.

— Я ніколи не питаю порад, як мені рости, — обурилася Аліса.

— Що, гонор не дозволяє?

Це обурило Алісу ще дужче.

— Ні, — сказала вона, — просто ні одна душа в світі не може керувати моїм віком.

— *Одна*, може, й ні, а дві, може, й можуть, — відказав Шалам-Балам. — При належній допомозі ти могла б спинитися на семи.

— О! Який прегарний на вас пасок! — зненацька зауважила Аліса. (Про вік вони вже набалакалися, і якщо й справді мали пильнувати черги у виборі теми, то тепер була її черга.)

— Точніше, — хапливо поправилася вона, — яка прегарна *краватка!*.. Е-е, тобто пасок!.. Ой, перепрошую... — додала вона збентежено.

Шалам-Балам мав вигляд смертельно ображеного, й Аліса вже пошкодувала, що обрала цю тему.

«Якби ж то знаття, — думала вона, — де в нього шия, а де стан!»

Судячи з усього, Шалам-Балам з образи весь аж кипів, але мовчав. А коли озався, мова його нагадувала грубий рик.

— *Над-зви-чай-но при-кро*, коли деякі особи не відрізняють краватки від паска!

— Знаю: я — жахлива невігласка! — відказала Аліса так сумирно, аж Шалам-Балам умить злагіднів.

— Це — *краватка*, дитино! І то *прегарна краватка*, як ти правильно кажеш. Дарунок від Білого Короля й Королеви. Отак-то!

— Справді? — запитала Аліса, щаслива, що нарешті вибрала вдалу тему.

— Вони *ущедрили* мене нею, — глибокодумно провадив Шалам-Балам, закладаючи ногу на ногу й обіймаючи коліно руками, — тобто зробили мені дарунок на... на день *ненародження*.

— Даруйте, на що? — спантеличено перепитала Аліса.

— Нічого, нічого, я не образився, — відказав Шалам-Балам.

— Я не зовсім збагнула, що таке дарунок на день *ненародження*?

— Подарований *не* на день народження, певна річ. Аліса на мить замислилась.

— Мені більше до вподоби дарунки на день народження.

— Сама не знаєш, що кажеш! — крикнув Шалам-Балам. — Скільки в році днів?

— Триста шістдесят п'ять, — сказала Аліса.

— А скільки в тебе днів народжень?

— Один.

— А якщо від трьохсот шістдесяти п'яти відняти один — що залишиться?

— Триста шістдесят чотири, звичайно.

Шалам-Балам, здавалося, засумнівався.

— Я волів би порахувати це на папері, — сказав він.

Аліса всміхнулася, добула з кишені записника і написала:

Шалам-Балам узяв записника і вп'яв у нього свої очі.

— Наче все правиль... — почав він.

— Ви ж тримаєте його догори ногами, — перебила Аліса.

— Авжеж, так я його й тримав! — весело погодився Шалам-Балам, дозволяючи Алісі перевернути записника. — Я відразу побачив, що тут щось не те. То ж бо й сказав: «Наче все правильно» — бо ще не встиг переглянути до кінця... Так ось: виходить, що дарунки на *день ненародження* ти можеш отримувати триста шістьдесят чотири дні на рік...

— Саме так, — підтвердила Аліса.

— І лише *один* день для дарунків на день народження. Ось тобі й слава!

— Не розумію, до чого тут «слава»! — спитала Аліса.

Шалам-Балам зневажливо всміхнувся.

— І не зрозумієш... поки я тобі не розжую. А розуміти це треба так: «Ось тобі коронний, карколомний аргумент!»

— Але ж «слава» не означає «коронний, карколомний аргумент»! — заперечила Аліса.

— Коли я вживаю якесь слово, — майже глузливо проказав Шалам-Балам, — воно означає те, що я хочу — не більше й не менше...

— Питання в тому, — сказала Аліса, — чи зможете ви слова означати все те, що вам заманеться.

— Питання в тому, — сказав Шалам-Балам, — хто над ким має панувати. І все!

Аліса була надто приголомшена, аби щось відка-

зати, тож по хвилинній мовчанці Шалам-Балам оз-
вався знову:

— Декотрі слова вельми норовисті... надто діє-
слова! Такі гонорові — куди там!.. Прикметниками
можна крутити як завгодно, а ось дієсловами...
А втім, я укоськую їх усіх! Непроникаббельність!

— Поясніть, будь ласка, — сказала Аліса, — як
розуміти це останнє слово?

— Оце мова розважливої дитини, — вельми вдо-
волено промовив Шалам-Балам. — «Непроникабе-
бельність» означає: «Годі про це! Пора з'ясувати, що
ти думаєш робити далі. Ти ж не збираєшся стовби-
чити тут усе життя!»

— І це все в одному слові? — замислено сказала Алі-
са. — Щось дуже багато значень, як на одне слово...

— Тим словам, що їх я *понаднормово* навантажую,
я й плачу *понаднормово*, — сказав Шалам-Балам.

— О! — тільки й спромоглася вигукнути Аліса.

— Побачила б ти, як юрмляться вони довкола
мене суботніми вечорами! — поважно похитав голо-
вою Шалам-Балам. — Усі хочуть одержати свою
зарплатню!

(Аліса не зважилася запитати, чим він їм платить,
тож і я не скажу, бо не знаю.)

— Здається, пане, ви мастак тлумачити слова, —
мовила Аліса. — Може б, ви мені витлумачили одного
вірша — «Курзу-Верзу».

— Ану ж бо, послухаймо його, — запропонував
Шалам-Балам. — Я можу витлумачити всі вірші, які
звіршовано на світі, і ще купу тих, яких тим часом
немає.

Це звучало вельми підбадьорливо, тож Аліса по-
чала першу строфу:

*Був смажень, і швимкі яски
Спіралили в кружві,
І марамулькали псашки,
Як трулі долові.*

— Для початку досить, — урвав її Шалам-Балам. — Каверзних слів тут достобіса. «Смажень» — це четверта година пополудні... пора, коли щось смажиться на обід.

— А й справді! — щиро здивувалася Аліса. — А «швимкі»?

— Ну, «швимкі» означає «швидкі» та «щемкі». Це, розумієш, як у валізі — у два відділення запаковано два значення одного слова.

— Розумію, — замислено промовила Аліса. — А що таке «яски»?

— «Яски» — це трохи ящірки, трохи борсуки, а коли вони спіралять, то трохи мовби й штопори.

— Видно, якісь дуже дивні звірята!..

— Ще б пак! — сказав Шалам-Балам. — А ще вони гніздяться під сонячними годинниками... А живляться сиром.

— А що таке «спіралити»?

— «Спіралити» — це крутитися без упину. Наче свердло.

— А «кружва» — це, мабуть, простір довкола сонячного годинника? — сказала Аліса, сама дивуючись із власної здогадливості.

— Цілком з тобою згоден. Далі. «Псашки» — це як «живі потрошки» — хирляві й обшарпані пташки з настовбурченим пір'ям... щось на зразок живої швабри.

— Ну, а «трулі долові», — не вгавала Аліса. — Мабуть, я завдаю вам добрячої мороки...

— Ну, «*трулі*» — це така собі рідкісна порода зеленої свині, а стосовно «*долові*» я не певен. Гадаю, це те саме, що «*домові*», а заміна літери «*м*» на «*л*» означає, що вони покинули дім і спустилися в діл.

— А як розуміти «*марамулькали*»?

— «*Марамулькати*» — це щось середнє між «*навіжено пурхати*», «*булькати*», «*пахкати*» та «*чхати*». А втім, щось подібне ти, можливо, почувеш ген там, у лісі... а коли почувеш — то все зрозумієш. До речі, який мугиряка підкинув тобі цю чортову дурню?

— Ніякий. Я знайшла її в книжці, — відповіла Аліса. — Але одного вірша — правда, набагато простішого, мені таки хтось читав, здається... Круть. Чи, може, Верть?..

— Ну, якщо йдеться про вірші, — похвалився Шалам-Балам і врочисто підніс дебеле ручисько, — то я також умію їх читати... Незгірше за інших...

— Ні-ні, в цьому немає жодної потреби! — поквапилася стримати його Аліса, але Шалам-Балам пустив її слова повз вуха.

— Вірш, якого я зараз прочитаю, написаний спеціально для тебе, — сказав він.

Аліса збагнула, що тепер їй таки доведеться його вислухати.

Вона сіла і невесело відказала:

— Дякую.

І він почав:

*Узимку, як біліє сніг,
Співаю я пісень дзвінких...*

Тут він урвав і додав як коментар:

— Себто, співаю тільки у вірші. А так — ні.

— Я бачу, — зауважила Аліса.

— Якщо ти *бачиш*, співаю я чи ні, то в тебе на диво гострий зір, — суворо зауважив Шалам-Балам.
Аліса промовчала.

*Я дочекаюся весни
Й скажу тобі, про що вони.*

— Красненько дякую, — озвалася Аліса.

*У довгі й тихі літні дні
Подумай про мої пісні.*

*А восени листки суши
Й на них пісні ці запиши.*

— Залюбки, — сказала Аліса. — Якщо, звичайно, не забуду.

— Краще, якби ти надалі взагалі не вставляла своїх п'ять пенсів, — зауважив Шалам-Балам. — Вони безглузді, і до того ж через них я збиваюся.

*Я написав листа до риб:
«Якби хотіли, ви могли б...»*

*Невдовзі (за дванадцять літ)
Отримав я від них одвіт:*

*«Ми теж хотіли, і могли б
Зробити це для вас, коли б...»*

— Щось я не вельми розумію, — сказала Аліса.
— Далі буде ясніше, — пообіцяв Шалам-Балам.

*Я знов послав до них листа:
«Ваш лист — лиш бульбашка пуста».*

*Вони у відповідь: «Пардон!
Взяли ви надто грубий тон!»*

*Писав їм раз, писав їм два —
Але даремні всі слова.*

*Тоді урвався мій терпець!
Узяв я добрий казанець,*

*А в казанець води набрав,
Додав цибульки і приправ...*

*Тут Хтось прийшов і став казати,
Що вже маленькі рибки сплять.*

*А я кажу: «А ти піди
І їх негайно розбуди!».*

*Команду викрикнув я цю
У саме вухо посланцю.*

Останні два рядки Шалам-Балам викрикнув так голосно, аж бідолашна Аліса здригнулася.

«Ой, не заздрю я тому посланцеві!» — подумала вона.

*А він заляк і став лихий:
«Ви не кричіть — я не глухий!»*

*Лихий він став, і як заляк:
«Я розбудив би їх, однак...»*

*Тоді я штопора знайшов
І сам будити їх пішов.*

*Та двері, бачте, хтось запер, —
Що ж мав робити я тепер?*

*Було те лихо немале,
Тягнув за клямку я, але...*

Залягла тривала мовчанка.

— Це все? — обережно поцікавилася Аліса.

— Усе, — відповів Шалам-Балам. — Бувай здорова!

«Що й казати, несподіваний поворот», — подумала Аліса, однак після *такого прозорого* натяку залишатися тут надалі, звісно, не випадало. Тож вона підвелася і простягла йому руку.

— Бувайте здорові! — сказала вона якомога веселіше. — До зустрічі!

— Навіть коли б ми зустрілися ще раз, я б тебе одинаково не впізнав, — буркнув Шалам-Балам і подав їй одного пальця. — Ти — точна копія інших людей.

— Зазвичай людей розпізнають по обличчю, — задумливо промовила Аліса.

— Саме це мене й дратує, — сказав Шалам-Балам. — Ви всі на один копійл: двоє очей (і він двічі тицьнув пальцем перед собою)... посередині — ніс, а під носом — рот. Завжди одне й те саме! От коли б очі в тебе були по один бік носа, а рот, наприклад... на лобі, — це вже було б дещо.

— Але ж це було б так негарно! — заперечила Аліса.

Але Шалам-Балам тільки заплющився й відрубав:

— Не бачила — не кажи!

Аліса почекала, чи не скаже він іще чогось, але Шалам-Балам уперто не розплющував очей і зовсім на неї не зважав.

— Бувайте здорові! — повторила вона знову і, не почувши відповіді, тихенько пішла собі далі.

Дорогою вона таки не втерпіла й прошепотіла:
— З усіх *щонайнесимпатичніших*... — І повторила
вголос, рада, що знайшла таке довге слово:

— З усіх *щонайнесимпатичніших* людей, які мені
зустрічалися...

Але закінчити це речення їй так і не судилося, бо
тієї миті щось оглушливо бебехнуло, струсонувши
лісом від краю до краю.

Лев та Одноріг

І тут з'явилися пішаки — вони бігли лісом спершу по двоє-троє, тоді по десятеро, по двадцятєро і, нарешті, повалили таким валом, що, здавалося, ліс від них аж кишить. Аліса, щоб її не затоптали, сховалася за деревом і лиш водила за ними очима.

Зроду-віку, подумалось їй, не бачила вона вояків, що так непевно трималися на ногах: вони повсякчас через щось перечіпалися. Досить було одному впасти, як на нього неодмінно валилося кілька інших. Невдовзі вся земля була встелена купами пішаків.

Відтак з'явилася кіннота. Чотириногим було трохи легше, ніж двоногим, але й вони час від часу спотикалися. Досить було коневі спіткнутися, як вершник (і це вже ставало правилом) тут-таки гепався додолу.

Гармидер наростав з кожною хвилиною, тож Аліса була щаслива, коли вибралася з хащі на галявину,

де просто на землі сидів Білий Король і щось мережив у своїй Пам'ятковій книзі.

— Я послав кінне лицарство і всю королівську рать! — радісно крикнув Король, углядівши Алісу. — Тобі, голубонько, часом не стрічалися в лісі піші вояки?

— Авжеж, стрічалися! — сказала Аліса. — Гадаю, тисяч із кілька.

— Чотири тисячі двісті сім — ось достеменне число, — випалив Король, зазирнувши до Пам'яткової книги. — Кінноту, щоправда, я послав не всю: двоє коней потрібні для гри. І двох Гінців також нема — обох їх відряджено до міста. Ану лиш кинь оком на шлях! Там Хтось іде?

— Ніхто.

— Мені б твої очі! — із заздрістю сказав Король. — Це ж треба — вміти побачити Ніхта! Та ще й так здалеку! Я проти сонця навряд чи кого побачу!

Та Аліса його не слухала: вона пильнувала за шляхом, прикривши очі долонею.

— О, хтось іде! — вигукнула вона врешті. — Але ж як поволі! І як по-чудернацькому!..

(Гінець, ідучи, то вистрибував, то звивався в'юном, широко розчепірюючи лапаті долоні, схожі на плавці.)

— Та що там чудернацького? — заперечив Король. — Англо-саксонський Гонець — англосаксон-

*Тут Керрол піджартує над захопленням англо-саксонською вченістю, модною у ті часи.

**Це, звичайно, Шалений Заєць. У п'ятому розділі відзначалося, що другий Гінець — то Капелюшник, який щойно вийшов із в'язниці, куди він потрапив наприкінці попередньої книги.

ські й манери*. Він завжди такий, коли палає сміливістю. А звать його Салений Саєць**.

— Мого милого звать на «С»*, — мовила, не стримавшись, Аліса. — Я його люблю, бо він... Сміливий. І не люблю його на «С», бо він Сердитий. Годую я його... Сиром і... і Сіном. А мешкає він у... у...

— У Салені, — невинно сказав Король, що й гадки не мав підігравати Алісі, яка силкувалася згадати якесь місто на «С». — А другого Гінця звати Кеп-Ель-Юшник. Бачиш, у мене їх двоє: один ганяє туди, а другий — сюди.

— Прошу? — спантеличилася Аліса.

— Просити не вельми гарно. А ти ж наче пристойна дівчинка, — сказав Король.

— Я просто хотіла сказати, що не розумію, — пояснила Аліса. — Як це — один туди, а другий сюди?

— Скільки тобі товкмачити! — промовив Король нетерпляче. — У мене їх два: один рухається, другий — чухається. Одного по щось посилаю, а другого — з чимось зустрічаю.

Тієї хвили прибув Гонєць. Він був такий захеканий, що не міг вимовити й слова, тільки вимахував руками та корчив до Короля страшні гримаси.

— Ця панночка любить тебе, бо ти сміливий, — відрекомендував Алісу Король.

*Популярна у вікторіанській Англії гра. Перший гравець казав: «Мого милого звать на А... Я його люблю, тому що він... Я його боюся, тому що він... Він мене водив до... Він мене годував... А мешкає він у...», підставляючи слова, що починаються на А. Другий гравець підставляв слова на Б, і так далі — до кінця абетки. Хто не знаходив потрібного слова — вибував з гри.

Цим він сподівався відвернути від себе увагу Гінця. Та ба! Його англо-саксонські манери дедалі хи-мернішали, а очі закочувалися все навіженіше.

— Ти мене лякаєш! — забідкався Король. — Ой, мені аж паморочиться голова. Дай-но мені сиру!

І тоді, на превелику Алісину потіху, Гінець роз-в'язав торбину, що висіла в нього на шиї, і видобув звідти кружальце сиру.

Король тут-таки жадібно його стеревив.

— Давай ще! — зажадав Король.

— Більше не залишилось. Хіба сіно... — відповів Гінець, зазираючи в торбу.

— Тоді сіна, — знеможено прошепотів Король.

Сіно Короля помітно підживило, й Аліса полег-шено зітхнула.

— Коли непритомнієш, нема нічого кращого, як похрумати сінця, — сказав Король до Аліси, вмина-ючи цілий віхоть.

— Як на мене, куди ліпше побризкатися водою, — відказала Аліса. — Або понюхати нашатирної солі.

— Я не сказав: «нема нічого *ліпшого*», — відповів Король. — Я сказав: «нема нічого *кращого*».

Аліса не посміла йому перечити.

— Тебе хтось випереджав на шляху? — спитав Ко-роль Гінця і простяг руку по другий віхтик сіна.

— Ніхто, — відповів Гінець.

— Свята правда! — сказав Король. — Ця панночка теж його там бачила. Виходить, Ніхто прудкіший за тебе!..

— Я мало не на четверо розриваюся, — похмуро кинув Гінець, — і гарантую, що ніхто не прудкіший за мене.

— Ні, він таки прудкіший! — заперечив Король. —

Інакше Ніхто не з'явився б на шляху першим... Але, бачу, ти вже віддихався — тож розповідай, що діється в місті.

— Я краще пошепки, — сказав Гінець і, склавши долоні дудочкою, нахилився до королівського вуха.

Аліса пошкодувала, що від неї криються — їй також хотілося почути новини. Проте замість шепотіти Гінець крикнув на все горло:

— Вони знову взялися за своє!

Горопашний Король аж підскочив і затіпався, як у пропасниці.

— Це, по-твоєму, шепіт? — заволав він. — Ще раз отак *шепнеш* — шкварчатимеш у киплячій олії! У мене в голові наче землетрус прокотився!

«Хіба що маленьке землетрусенятко», — подумала Аліса.

А вголос сором'язливо запитала:

— Хто взявся за своє?

— Як хто? Лев та Одноріг, звичайно, — відповів Король.

— Б'ються за корону?

— Певна річ, — ствердив Король. — І що найкумедніше — незмінно за *мою*. Гайда, поглянемо!

І вони побігли. На бігу Аліса пригадувала собі слова старовинної пісні:

*На майдані за трон бились Лев з Однорогом пресміло,
Лев Однорога бихоша й товкоша у гриву і в тіло.*

*Їм міщани несли хто хлібець, хто пиріг з диво-тіста,
А опісля звитяжців преславних відбарабанено з міста.*

— І той... хто переможе... здобуде корону? — ледь спромоглася спитати Аліса, бо від бігу їй геть забило дух.

— Та ти шо, голубонько! — відказав Король. — Отаке придумала!

— Бу... будьте... ласкаві, — знову озвалася Аліса за якийсь час, — с-станьте... на хвилинку... щоб від... віддихатись...

— *Я вельми ласкавий*, — відказав Король, — та не вельми проворний. — Бачиш, хвилинка лине, як стріла, — як тут на неї станеш?

Алісі забракло духу щось відповідати, тож дали вони бігли мовчки, аж нарешті вибігли на майдан, де вирував величезний натовп, посеред якого билися Лев з Однорогом*. Їх огортала така хмара куряви, що спочатку Аліса не могла навіть зрозуміти, хто з них Лев, а хто — Одноріг, але нарешті — за ви-стромленим рогом — вона розпізнала Однорога.

Усі троє й собі пристали до натовпу неподалік від Кеп-Ель-Юшника — другого Гінця. Він спостерігав за поєдинком, тримаючи в одній руці горнятко чаю, а в другій — хліб з маслом.

— Він щойно з в'язниці, — шепнув Алісі Саець. — Цей чай він не допив ще перед в'язницею. — А там, знаєш, який харч? Самі устричні скойки... Ось чому він такий голодний.

Він ніжно обійняв Кеп-Ель-Юшника за плечі й за-питав:

*Суперництво між Левом та Однорогом налічує не одну тисячу років. Гадають, що цей стародавній вірш (поч. XVII ст.) з'явився в результаті спілки між Англією та Шотландією, коли було прийнято новий британський герб, на якому шотландський єдиноріг і британський лев підтримують (аж до сьогодні) королівський геральдичний щит.

— Як ся маєш, хлопчино?

Кеп-Ель-Юшник оглянувся, кивнув і знову взявся за хліб з маслом.

— Чи був ти в тюрмі щасливий? — допитувався Салений Саець.

Кеп-Ель-Юшник оглянувся ще раз, і кілька сльозин тоненькою цівочкою збігли йому по щоці, але з вуст не зірвалося й слова.

— Ну, чого ти мовчиш? — крикнув Саець.

Але Кеп-Ель-Юшник тільки дожував хліб і відсьорбнув чаю.

— Тобі що — заціпило?! — закричав Король. — Як іде поєдинок?

— Нормально, — відказав він здушеним голосом, над силу ковтаючи добрячий шмат хліба. — Обидва гепалися додолу десь по вісімдесят сім разів.

— Тоді, гадаю, свій хліб вони їстимуть не дурно! — зважилася на слово Аліса.

— Хліб уже чекає, — відповів Кеп-Ель-Юшник. — Ось я його також їм.

Тим часом у двобої настала перерва, і Лев з Однорогом, тяжко відсапуючи, посідали на землю.

— Десять хвилин на перекуску! — оголосив Король.

Саець із Кеп-Ель-Юшником негайно почали розносити таці з накрайним хлібом. Аліса також хотіла скуштувати, але хліб був дуже черствий.

— Не певен, чи вони сьогодні ще битимуться, — сказав Король до Кеп-Ель-Юшника. — Іди й звели барабанникам, нехай починають!

Кеп-Ель-Юшник зараз же пострибав, мов польовий коник.

Хвилину-другу Аліса мовчки дивилася йому вслід. Раптом вона стрепенулась.

— Дивіться, дивіться! — скрикнула Аліса і рвучко показала рукою. — Біла Королева! Он вона — біжить через Поле!* Вихопилася з лісу, мов на крилах! Ну й моторні ці Королеви!

— За нею, мабуть, женуться якісь вороги, — озвався Король, навіть не повернувши голови. — Той ліс ними аж кишить.

— І ви не кинетесь їй навперейми? — запитала Аліса, дивуючись із його незворушності.

— Нема потреби! — відказав Король. — Вона ж, бач, літає, як стріла — хіба її переймеш? Та, коли хочеш, я зроблю про це пам'ятний запис. — Таке миле й добре створіння... — лагідно бурмотів він, розгортаючи записника. — До речі, *створіння* пишеться з одним «н»?

Тут повз них, позакладавши руки в кишені, продефілював Одноріг.

— Ну що, бачили? Цим разом я взяв гору? — кинув він мимохідь, заледве глянувши на Короля.

— На макове зернятко... на макове зернятко! — дещо нервово відказав Король. — Але даремно ви прохромали його рогом, ось що я вам скажу!

— Йому не вадить! — безжурно кинув Одноріг.

Він уже рушав далі, коли це випадково його погляд упав на Алісу. Одноріг круто повернувся і довго дивився на неї з виразом щонайглибшої відрази.

— А це... що... за проява? — спитав він нарешті.

— Це — дитина! — вискакуючи наперед, жваво

*Біла Королева іде на поле св. Їй, власне, нічого боятися — Кінь їй нічим не загрожує, хоч вона, за бажанням, могла б його і взяти. Цей нерозважливий хід для неї вельми характерний.

відповів Салений Саєць і відрекомендував Алісу на англо-саксонський манір, скинувши обидві руки в її бік. — Щойно знайшлася! Цілком справжня, і в натуральну величину!

— А я завжди уявляв дітей казковими химерами! — похвалився Одноріг. — То, кажеш, вона жива?

— І навіть розмовляє! — врочисто заявив Саєць.

Одноріг кинув на Алісу зачудований погляд і звелів:

— Говори, дитино.

Алісині губи несамохіть склалися в усмішку.

— Знаєте, — сказала вона, — а я казковими химерами завжди уявляла Однорогів! Зроду-віку не бачила живого Однорога!

— Ну, тепер, коли ми вже побачились, — сказав Одноріг, — ти вір у мене, а я — в тебе. Згода?

— Хай буде так, — відповіла Аліса.

— Ну-бо, старий, викладай сливового пирога! — повернувся Одноріг до Короля. — Годі тобі тримати мене на черствому хлібі!

— Зараз... зараз! — пробурмотів Король, підкликаючи Сайця. — Розв'язуй торбу! — шепнув він. — Хутко! Та не цю... у ній саме сіно!

Салений Саєць вийняв із торби великого пирога, дав потримати його Алісі, а сам тим часом видобув тачу і величезного ножа. Як могло в торбі стільки вміститися, Аліса так і не збагнула.

«Це, мабуть, якісь фокусницькі трюки», — подумала вона.

Тим часом до них підійшов Лев — вигляд у нього був дуже стомлений, оспалий, а очі приплюшені.

— А це що за проява? — запитав він глухим та глибоким, як великий дзвін, голосом, ліниво мружачись на Алісу.

— А ти як думаєш? — радісно вигукнув Одноріг. — Ніколи не вгадаєш! Я — і то не зміг.

Лев стомлено дивився на Алісу.

— Тварина?.. Рослина?.. Мінерал? — гадав він, позіхаючи за кожним словом.

— Химера! — вихопився Одноріг поперед Аліси.

— Тоді, Химеро, діли пирога, — сказав Лев і влігся на землю, поклавши бороду на лапи. — А ви тее... ви обидва, — звернувся він до Короля та Однорога, — сідайте й собі. Тільки дивіться — ділити чесно!

Король мусив примоститися між двох велетів, і йому було явно незручно, але іншого місця не знайшлося.

— От би зараз продовжити наш двобій! — сказав Одноріг, лукаво зводячи очі на корону, що, здавалося, ось-ось спаде з голови Короля — так сильно той непокоївся.

— Ха! Я зборов би тебе одним пальцем, — сказав Лев.

— Сумніваюся! — заперечив Одноріг.

— Та я ж тебе, щеня, *бихоша й товкоша* по цілому місту! — грізно прогарчав Лев і ледь звівся на лапах.

Розгоралася неабияка сварка, але тут утрутився Король: він дуже нервувався і голос йому тремтів.

— По цілому місту? — перепитав він. — Добрячий шмат дороги! А кудюю ви йшли — старим мостом чи через ринок? Краєвид з мосту найкращий.

— Уявлення не маю, — миркнув Лев, лягаючи знову. — В такій куряві хіба щось побачиш?.. І доки ця Химера буде краяти пиріг?

Аліса з великим тарелем на колінах сиділа на березі крихітного струмочка і ревно орудувала ножем.

— Мені дуже прикро, — поскаржилася вона (Аліса вже встигла призвичаїтись до свого нового прізвись-

ка), — але я його краю й краю, а скибки стуляються знов!

— Бо ти не вмієш поводитися із задзеркальними пирогами, — зауважив Одноріг. — Спершу пирога роздай, а тоді його розкрай!

Це скидалося на безглуздя, однак Аліса слухняно підвелася й пішла роздавати пиріг. І тільки-но вона так учинила, як пиріг сам поділівся на три частини.

— А тепер — край! — сказав Лев, коли Аліса з порожньою тачею знов сіла на своє місце.

Вона сиділа з ножем у руці і натужно міркувала, як їй узятися до діла.

— Гей, це нечесно! — крикнув Одноріг. — Химера вділила йому вдвічі більше!*

— Зате собі не залишила ані крихти, — сказав Лев. — Ти що, не любиш сливових пирогів, Химеро?

Та не встигла Аліса розтулити рота, як гримнули барабани. Годі було збагнути звідки долинає їхній гуркіт: барабани, здавалося, гримотіли скрізь, а надто в голові. На якусь мить Алісі здалося, ніби вона геть оглухла. В пориві жаху вона зірвалася на ноги й перестрибнула

*Тобто «левову пайку» — вираз, узятий із Езопової байки, у якій розповідається про те, як звірі ділили здобич. Лев наказав дати собі четвертину як цареві звірів, ще четвертину — за незрівнянну мужність, і ще четвертину — для дружини й дітей. Що ж до останньої четвертини, підсумував Лев, то кожен із звірів може посперечатися за неї з ним самим.

через крихітний струмочок. На льоту вона ще встигла закріпити, як посхоплювалися Лев з Однорогом — люті, що їм перервано трапезу, а тоді впала навколішки і щосили затисла вуха долонями, марно намагаючись приглушити цей жахливий гуркіт.

«Якщо вони не виметуться з міста тепер, — подумала вона, — то звідси їх не відбарабанить уже ніхто!»

«Я сам це придумав!»

Невдовзі гуркіт наче став помалу вщухати і на-решті запанувала мертва тиша. Аліса стривожено підвела голову. Довкола не було жодної душі! Чи не наснилися їй, бува, Лев з Однорогом та чудні англо-саксонські Гінці? Але біля її ніг ще й досі лежала величезна таця, на якій вона силкувалася розкряти пирога.

— Отже, вони мені таки не наснилися! — сказала вона до себе. — Хіба що... хіба що і вони, і я однаково снімося комусь іншому. Але хай би я краще снілася сама собі, а не Чорному Королеві! Я не хочу бути нічийм сном! — запхинькала Аліса. — Ось піду і розбуджу його — побачимо, що буде!

Тут її думки урвав голосний крик:

— Агов! Агов! Шах!

Навскач просто на неї мчав Чорний кінь*, на якому, вимахуючи величезною булавою, сидів закутий у темні обладунки Лицар.

— Ти — моя полонянка! — крикнув Лицар і брикнув з коня.

Хоч яка Аліса була налякана, але тієї миті вона злякалася більше за нього, аніж за себе. Вона з тривогою спостерігала, як Лицар залазить на коня знов.

Ледве вмовившись у сідлі, він знову було почав:

— Ви — моя по...

Проте його урвав інший голос:

— Агов! Агов! Шах!

Аліса зачудовано роззирнулася довкола, шукаючи нового ворога. Ним цього разу виявився Білий Лицар**, що сидів на Білому Коні. Він під'їхав до Аліси і також упав з коня — достоту, як щойно Чорний Лицар, а далі зіп'явся на нього знов, і якусь часину двійко Лицарів сиділи на конях і мовчки дивилися один на одного. Аліса збентежено переводила погляд з одного на іншого.

— Це я її взяв у полон! — промовив нарешті Чорний Лицар.

— А я її звільнив! — відповів Білий.

— Що ж, будемо за неї битися, — сказав Чорний Лицар, беручи свій шолом (що був причеплений до

*Чорний Кінь пішов на e7 — чудовий хід у грі за правилами, адже водночас він оголошує шах Білому Королю і загрожує Білій Королеві. Якщо Чорний Кінь залишиться на шахівниці, Королеві — кінець.

**Білий Кінь, вискочивши на поле, що його зайняв Чорний Кінь (це поле межує з Алісою зі сходу), помилово (бо роззява!), оголошує шах. Насправді ж він загрожує хіба що власному Королеві.

сідла і мав форму кінської голови) і надягаючи його на себе.

— Турнірних правил ти, гадаю, не забув? — спитав Білий Лицар, і став надягати шолома й собі.

— Я не забуваю їх ніколи! — відповів Чорний Лицар.

І вони почали репіжити один одного з такою люттю, що Аліса сховалася за дерево, аби не потрапити, бува, під удар.

«Цікаво, що то за Турнірні правила? — думала вона, боязко визираючи зі схованки. — Перше, бачиться, таке: якщо Лицар уражає суперника — той злітає з коня, а якщо хибить, то брязкає додолу сам... А друге, мабуть, чи не таке: булаву тримають обіруч, як тримають її в ляльковому театрі... А падають вони з таким гуркотом, мовби всі, які є, причандалля для каміна жбурляють об камінові ґратки! А які сумирні їхні коні! Хочеш — злазь, хочеш — вилазь... а вони стоять собі, наче кобильниці*!»

Аліса, правда, не добачила ще одного Турнірного правила, а воно, судячи з усього, було таке: тількино котрийсь із Лицарів злітав з коня, він неодмінно падав на голову. Власне, їхній герць так і закінчився: обидва суперники дали сторчка водночас і поруч. Повстававши, вони потисли один одному руки, а далі Чорний Лицар скочив у сідло і чвалом поскакав геть.

— Чи не славна victoria**, га? — запитав, під'їжджаючи до Аліси, засапаний Білий Лицар.

— Не знаю, — завагалася Аліса. — Мені, бачте, не

*Вид дерев'яного риштування.

**Victoria (лат.) — перемога.

дуже хочеться, щоб мене брали в полон. Будь-хто. Я волюю бути Королевою.

— А ти нею й будеш, ось тільки-но перетнеш наступний струмок, — сказав Білий Лицар. — Я проведу тебе до узлісся, але, на жаль, *тільки* до узлісся. Далі мені нема ходу!

— Широ дякую, — сказала Аліса. — Я допоможу вам скинути шолома!

Самому Лицареві це було явно не до снаги, але врешті їй таки пощастило його звідти витрусити.

— Аж дихати стало легше, — сказав Лицар.

Він обіруч відгорнув назад свого скуйовдженого чуба, а тоді повернув до Аліси своє добродушне, з великими лагідними очима обличчя*. Вона поду-

*Дослідники Керрола вважають, що в особі Білого Лицаря письменник створив карикатуру на самого себе. У Керрола, як і в Лицаря, волосся було скуйовджене, обличчя м'яке і добре, очі — лагідно-блакитні. Найкраще, мабуть, голова його працювала, коли він бачив світ, перевернутий догори ногами. Як і Лицар, він любив усілякі хитромудрі штучки і «зробив багато власних винаходів». Він постійно думав про «способи» зробити що-небудь по-новому. Чимало з його відкриттів були дуже оригінальними, але непрактичними. Серед винаходів Керрола — дорожні шахи; дошка для писання в темряві («ніхтограф», як називав її Керрол) та інші.

Для того, щоб розважати дітей, письменник зберігав у своєму помешканні купу найрізноманітніших забавок: музичні шкатулки, ляльки, заводні звірята (ведмедя і кажана), різноманітні настільні ігри тощо. Коли Керрол збирався в якусь поїздку, він дбайливо загортав кожну забавку в папір, так що в його валізах було стільки ж паперу, скільки й інших корисних речей.

Варто також зауважити, що з усіх, кого Аліса зустріла в обох своїх мандрівках, тільки єдиний Білий Лицар виказав до неї щирю симпатію і запропонував їй допомогу. Він чи не єдиний розмовляє з нею приязно і шанобливо. Його жаль під час розлуки відображає, можливо, жаль Керрола під час розлуки з Алісою, яка подорослішала (пройшла в Королеви).

мала, що зроду-віку ще не бачила такого дивного лицаря.

Він був закутий у панцир, що сидів на ньому, як на кілку, а за його плечима теліпалася перевернута догори дном чудернацької форми дерев'яна скринька з відвислою накривкою. Алісу вона вельми зацікавила.

— Бачу, ти в захваті від моєї *шабатурки***, — подружньому озвався Лицар. — Мій власний винахід... треба ж десь тримати одягу та сендвічі. Ношу я її, як бачиш, догори дном, щоб у неї не сівся дощ.

— Зате з неї тепер *сіються* всі речі, — лагідно зауважила Аліса. — Ви знаєте, що накривка — відщипнута?

— Ні, цього я не знав, — сказав Лицар, і тінь досади промайнула на його обличчі. — Отже, всі мої речі *посіялися*! Тоді навіщо мені вона?

З цими словами він зняв із себе шабатурку і вже був замахнувся, щоб пожбурити її в кущі, але тут, видно, в голові йому сяйнула якась думка, і він дбайливо повісив скриньку на дерево.

— Угадай, навіщо? — спитав він Алісу.

Аліса похитала головою.

— Ану ж там оселиться бджолиний рій... буду мати мед!

— Але ж вулик... чи щось подібне... уже висить при вашому сидлі, — сказала Аліса.

— Атож, вулик! І то пречудовий! — невдоволено погодився Лицар. — Одна з найкращих конструкцій! Але біля нього не пролетіла ще жодна бджола!

*Шабатурка — скринька.

А оце ось — мишоловка. Мабуть, миші і відганяють бджіл... а чи бджоли — мишей... Не знаю, хто кого...

— А я ще й думала — навіщо вам ця мишоловка? — сказала Аліса. — Навряд чи якась миша залізе на спину коневі...

— Може, й не залізе, — погодився Лицар, — але якщо залізе, то я не хочу, щоб вона шастала по коняці туди-сюди...

— Бачиш, — провадив він, помовчавши, — добре бути готовим *до всього*. Ось чому в мого коня на ногах браслети.

— І навіщо ж йому ті браслети? — з неприхованою цікавістю спитала Аліса.

— Щоб акула не вгризла, — відповів Лицар. — Мій власний винахід! А тепер підсади мене. Я введу тебе до узлісся... Що це за таця?

— Для сливового пирога, — відказала Аліса.

— Візьмім її з собою, — сказав Лицар. — Ану ж трапиться нам сливовий пиріг — от вона й стане в пригоді. Зараз я засуну її в торбину, а ти підсобляй.

Це виявилось справою клопітною, дарма що Аліса наставляла торбу якомога ширше: Білий Лицар був дуже незграбний і замість того, щоб запихати в торбу тацю, він усе падав у неї сам.

— Торба, певна річ, уже не порожня, — пояснив він, коли таця нарешті опинилася де слід. — Торбина напхом напхана свічками.

І він причепив торбину до сідла, обвішаного пучками моркви, щипцями для каміна та всіляким іншим непотребом.

— Сподіваюся, волосся в тебе сьогодні тримається міцно? — запитав Лицар, коли вони рушили.

— Як звичайно, — усміхнулася Аліса.

— Цього не досить, — стривожився він. — Бачиш,

тут у лісі *страшенно* дужий вітер! Він вириває волосся просто з корінням!

— А ви ще не винайшли засобу від виривання волосся? — запитала Аліса.

— Від виривання ще ні, — сказав Лицар. — А ось від *випадання* — придумав.

— Ой, як цікаво! Розкажіть!

— Найперше ставиш сторчма на голову кілочок, — сказав Лицар, — і обвиваєш його волоссям, як дерево плющем, — хай собі пнеться. Чому волосся випадає? Тому що звисає *додолу*. Ну, а падати *вгору* — *не-мож-ли-во!* Мій власний винахід. Хочеш — перевір сама!

«Якийсь не надто зручний спосіб», — подумала Аліса і кілька хвилин замислено ступала мовчки, час до часу спиняючись, аби підсобити бідолашньому Лицареві, що явно не вродився для верхової їзди.

Щоразу, як Кінь зупинявся (а він тільки те й робив), Лицар давав сторчака вперед, а коли Кінь знову рушав з місця (здебільшого доволі несподівано) — Лицаря жбурляло назад. А так, узагалі, він їхав доволі хвацько — хіба що деколи звалювався ще й набік. А що падав він переважно на той бік, де йшла Аліса, то незабаром вона вирішила триматися від Коня трохи осторонь.

Допомагаючи Лицареві підвестися після п'ятого падіння, Аліса ризикнула зауважити:

— Боюся, їздець ви не вельми досвідчений...

Ця репліка щиро здивувала і навіть дещо образила Білого Лицаря.

— З чого це видно? — запитав він, видряпуючись назад у сідло і хапаючись за Алісине волосся, щоб не перекинутися в другий бік.

— Люди з великим досвідом не падають *раз по раз*.

— У мене *дуже великий* досвід, — вельми поважно мовив Лицар. — Багатющий досвід!

— Справді? — тільки й спромоглася якнайщиріше здивуватися Аліса.

Далі вони посувалися мовчки: очі в Лицаря були заплющені, і він час від часу тільки щось бубонів собі під ніс. Аліса потерпала, щоб він не впав знову.

— Велике мистецтво верхової їзди, — раптом озвався Лицар, змахнувши правицею, — полягає в тому, щоб утри...

Тут мова його урвалася так само зненацька, як і почалася, бо Лицар з усього маху гепнувся просто під ноги Алісі.

Цього разу вона злякалася не на жарт, бо він упав на голову, і, зводячи його на ноги, вона стурбовано запитала:

— Ребра цілі?

— Е, дурниці! — відповів Лицар таким тоном, мовби двоє-троє поламаних ребер йому не вадили. — Велике мистецтво верхової їзди, як я вже казав, полягає в тому, щоб належним чином утримувати рівновагу. Ось дивись...

Пустивши вуздечку, він розпростер обидві руки, аби продемонструвати секрет свого вміння, і цього разу бебехнувся навznak просто Коневі під копита. Доки Аліса зводила його на ноги, він, невгаваючи, бурмотів:

— Багатющий досвід!.. Багатющий досвід!..

Тут Алісин терпець урвався остаточно.

— Та це ж просто курям на сміх! — вигукнула вона. — Дерев'яного коника на коліщатках — *ось* якого коня вам треба!

— А що — в цієї породи рівніша хода? — жваво зацікавився Лицар і обіруч обняв свого Коня за шию — і, треба сказати, зробив це саме вчасно, рятуючись від нового падіння.

— Куди рівніша, ніж у живої, — пирснула сміхом Аліса, бо вже не могла його далі стримувати.

— Я дістану собі таку конячку, — замислено сказав Лицар. — Навіть двох... ні, кількох.

Трохи помовчавши, він промовив:

— Я — мастак на всілякі винаходи. Ось, приміром, шойно, як ти мене підводила, ти помітила, який я був задуманий?

— Зосереджений, — уточнила Аліса.

— Я саме обмірковував, як по-новому перелазити через хвіртку. Хочеш послухати?

— Якщо ваша ласка, — чемно відповіла Аліса.

— Ось як у мене зародилась ця ідея, — пожвавішав Лицар. — «Дивися, — сказав я собі, — тут є лиш одна проблема — ноги: як закинути їх нагору? Голова нагорі й так». А тепер дивись: спершу впираємося головою в дашок хвіртки — отже, голова вже нагорі... Тоді стаємо на голову — от уже й ноги нагорі, а тоді — мах! — і кінець. Тобі ясно?

— Ясно, що кінець, якщо це *зробити*, — замислено сказала Аліса. — Та чи не здається вам, що таке завдання не з легких?

— Я ще не пробував, — зітхнув Лицар, — то й не скажу... Але, мабуть, і справді складнувате.

На цю думку обличчя йому скривилося, й Аліса мерщій змінила розмову.

— Ой, який цікавий у вас шолом! — бадьоро вигукнула вона. — Так само ваш винахід?

— Так. — Лицар з гордістю глянув на свій шолом, причеплений до сидельної луки. — Але я винайшов

ще кращого... Щось на зразок довжелезного ковпака. Коли я, бувало, злітав з коня, то спочатку впирався у землю ним, а далі падав сам. З такої висоти, сама розумієш, це вже ніяке й не падіння... Зате з'явилася інша загроза — впасти у *шолом*. Одного разу так і сталося... Найгірше, що перш ніж я встиг із нього виборсатись, надійшов інший Білий Лицар і нап'яв його на себе. Він думав, що то *його* шолом...

Лицар оповідав це так піднесено, що Алісі просто не стало духу розреготатися.

— Боюся, ви добряче натовкли йому маківку, — зауважила вона, ледве тамуючи сміх.

— Нічого гріха таїти, довелося разочок його брикнути, — відказав Білий Лицар без тіні посмішки. — Того-то він урешті й здогадався скинути шолома... От тільки витягувати мене довелося довгенько: я ж залетів у той шолом глибоко, як... як блискавка!

— Але ж *природа* блискавки дещо не така! — зауважила Аліса.

— Отож я й кажу, що залетів з *протиприродною* швидкістю! *Протиприродною*, *неприродною* і *надприродною* разом узятими!

З цими словами бідолаха збуджено підніс руки догори — і негайно дав сторчка з сідла просто в глибокий рів. Аліса кинулася до нього. Це падіння захопило її зненацька (якийсь час її охоронець їхав вельми справно), і вона боялася, щоб цього разу він таки й справді не покалічився.

Та хоч із рову стриміли тільки його ноги, вона полегшено зітхнула, зачувши, що він і далі продовжує говорити, мовби нічого й не сталося:

— ...як протиприродна блискавка... Але ж і він добрячий роззява: узяти й надягти чужого шолома!.. Разом з господарем!

— Як ви можете розмовляти сторч головою, та ще й так спокійно? — запитала Аліса, витягуючи його за ноги.

Вочевидь, це питання Лицаря дуже вразило.

— Чи не байдуже, де опиниться моє тіло? — запитав він. — Головне, щоб працював розум. Що *нижче* моя голова, то *більше* спадає мені на розум нових винаходів.

Помовчавши, він додав:

— Ну, а найблискучіший мій винахід — новий пудинг — прийшов мені у голову прямо за обідом, за другою стравою!

— І його встигли випекти на наступну? — запитала Аліса. — Меткі пекарі, що й казати!

— На *наступну* — ні, — замислено протягнув Лицар. — Не на наступну *страву*.

— Тоді на наступний день? Не подавали ж вам два пудинги в один день?

— Ні, не на *наступний* день, — так само протягнув Лицар. — На наступний *день* — ні. Правду кажучи, — дедалі тихіше провадив він, схилиючи голову, — його навряд чи хто й пік. І навряд, чи його *взагалі* колинебудь спекли б! А який то був шедевр винахідництва!..

— З чого ж його мали випікати? — запитала Аліса, сподіваючись підбадьорити Лицаря, який, здавалося, зовсім занепав духом.

— Насамперед із промокального паперу, — аж застогнав бідний Лицар.

— Навряд, чи це надто смачна річ...

— Сама по собі, звісно, ні, — урвав він із запалом. — Але ти й гадки не маєш, які дива здатні творити присмаки... Скажімо, порох чи там... сургуч! Але тепер я мушу з тобою попрощатися...

Вони саме вийшли на узлісся.

З несподіванки Аліса аж розгубилася: усі її думки заповонив пудинг...

— Ти засмутилася? — стривожився Білий Лицар. — Дай-но я щось заспіваю тобі для душі.

— А ваша пісня не довга? — поцікавилася Аліса. Чим-чим, а віршами сьогодні вона була сита по саму зав'язку.

— Довгенька, але гарненька! — сказав Лицар. — Гарна-прегарна! Кожен, хто чує, як я її співаю... або ридма ридає, або...

— Або що? — спитала Аліса, бо Лицар нараз примовк.

— Або... не ридає. Заголовок тієї пісні називається «Риб'ячі очі».

— Ви хочете сказати — *пісня* так називається? — спитала Аліса, силкуючись збудити в собі зацікавлення.

— Ні, ти не розумієш, — трохи наче роздратовано сказав Лицар. — То *заголовок* так називається. А *пісня* називається «Старий дідусь».

— Виходить, я мала запитати: «*Пісня* має такий *заголовок*?» — поправила себе Аліса.

— Ні, зовсім не так! Її заголовок «*Печена вода*». Але так вона тільки *називається!*

— То *яка ж* це пісня насправді? — запитала остаточно заморочена Аліса.*

*Для людини, втаємниченої в логіку й семантику, усе це досить зрозуміло. Пісня ця — «Той, що сидить при воротях»; вона називається «Діжки з ям»; ім'я пісні — «Старий дідусь»; ім'я це називається «Риб'ячі очі». Керрол тут розрізняє предмети, імена предметів та імена імен предметів. «Риб'ячі очі» — наймення імені — належить до тієї галузі, яку в сучасній логіці називають «метамовою».

— До цього я й веду, — сказав Лицар. — Насправді це пісня «*Коло воріт*». Мелодія власного винаходу!

З цими словами він зупинив Коня, кинув повіддя йому на шию і, сповільна відбиваючи такт рукою, з легким усміхом, що осяяв його добре недоумкувате обличчя, почав співати.

З усіх чудес, що їх пережила Аліса у своїх задзеркальних мандрах, саме це залишилося в її пам'яті найяскравішим спомином. Навіть через багато літ усе пам'яталося так виразно, наче сталося вчора: лагідні голубі очі Лицаря, його м'яка усмішка... сяйво призахідного сонця, що просвічує його волосся... сліпучий блиск обладунків... кінь з попущеним повіддям, що спокійно скубе травичку просто з-під її ніг... чорна сутінь лісу в неї за плечима, — усе це вона ввібрала в себе, мов картину, доки, прихилившись до дерева, споглядала з-під руки цю чудернацьку пару, наслухаючи в напівсні сумовиту мелодію пісні.

«А мелодія якраз і не його власного винаходу, — сказала вона собі. — Хіба ж це не «Я все віддав тобі, що міг»?»

Аліса слухала пісню дуже уважно, але ридати ридма — чомусь не ридала.

Я все скажу, не потаюсь, —

І розкажу як слід,

Як стрівсь мені старий дідусь

Колись коло воріт.

«Ну, як живеться?» — я спитав. —

«Чим, діду, живиш дух?»

Та все, що він відповідав,

Летіло мимо вух.

Старий сказав: «Я в ячмені
Метеликів ловлю,
З них пиріжки роблю м'ясні
І людям продаю.
Смакують ними моряки
В погоду штормову.
Й мене годують пиріжки,
Бо з них і я живу».

А я обдумував якраз,
Як щоки крейдувать,
Й таке при щоках мати скло,
Щоб білість ту ховать,
Тому й не чув я до пуття,
Що говорив дідусь.
«То як? — гукнув я. — Як життя?»
Та в лоб його лу-лусь!

І знову лебедить дідок:
«Живу собі, роблю,—
Як десь надібаю струмок,
Візьму та й підпалю.
Гребуть великі бариші
З печеної води,
Я ж маю бідних три гроші
За всі мої труди».

Та я роздумував тоді
Ви знаєте над чим? —
Як, ївши глину на воді,
Зробитися гладким.
І знову добре я труснув
Дідка, що зморх, як гриб.
«То що ж ти робиш? — я гукнув. —
З чого їси ти хліб?»

«Збираю очі риб'ячі
На лузі у лозі,
А з них майструю гудзики
(Я, бачте, ще й гудзій).
І продаю їх дешево —
По шелягу за сто...
Хороші гудзики, та ба —
Їх не бере ніхто!

Я крабів на сильце ловлю,
Копая пиріжки,
З горбів колеса я роблю,
А з ям роблю діжки.
Отак живу, труджусь весь час,
Так заробляю гріш...
Охоче й вип'ю я за вас,
Частуйте ж бо скоріш!»

Оце вже я почуть зумів,
Бо вклався план мені,
Як зішкребти іржу з мостів
В киплячому вині.
«Я радий, діду, — я сказав, —
Що хліб у тебе є
Й що ти не проти випить за
Здоров'ячко моє!»

Тепер, коли, буває, я
Десь пальця причавлю,
Або у лівий черевик
Правицею ступлю,

Або як з'їм, бува, чого
І заболить живіт,—

*Я плачу так, що о-го-го,
Бо я пригадую того
Дідусика плаксивого,*

*Як голубочка сивого,
Як ворона хриплого,
На речі лепетливого,
На очі миготливого,
На ніженьки хитливого,
На мізки юродивого*

*Дідка старенького того,
Що бачив я давно його
Колись біля воріт.*

Проспівавши останні слова балади, Лицар підібрав повіддя і розвернув коня.

— Звідси вже як рукою подати, — сказав він. — Спустишся он туди, до струмочка, перескочиш його, і ти — Королева!.. Але почекай, поки я від'їду, добре? — додав він, бачачи, як Алісі нетерпеливиться хутчій перескочити через струмок. — Я тебе довго не затримаю. А коли я вже почну зникати з очей, помахаш мені хустинкою, добре? Може, це додасть мені духу.

— Я почекаю, звичайно, — сказала Аліса. — Дуже дякую і вам, що допровадили мене аж сюди... І за пісню теж... Я просто зачарована.

— Хочеться вірити, — непевно промовив Лицар. — Хоча ридала ти не так ревно, як можна було сподіватися.

Тут вони потисли одне одному руки, і Білий Лицар поволі в'їхав у ліс.

«Боюся, — дивлячись йому вслід, подумала Алі-

са, — щоб дорогою до першого скруту він не скрутив собі в'язів... Ну ось, упав! І, звичайно, на голову... Хоча назад він залазить доволі спритно, — зрештою, воно й не диво: на того коня стільки понавішувано...»

Отак вона собі розмірковувала, кінь неквапливо ступав шляхом, а Лицар, знай, давав з нього сторчка: раз — праворуч, раз — ліворуч.

Після четвертого чи п'ятого падіння він таки дістався до скруту, і вона махала йому хустинкою, аж доки він зник з очей*.

— Сподіваюся, це додало йому духу, — мовила Аліса, збігаючи з косогору. — А тепер — останній струмок, і я — Королева! Як велично це звучить!

Кілька кроків — і Аліса була вже на березі.

— На Восьму клітинку! — гукнула вона, перескочила струмок

і радісно простяглася на м'якісінькій, як мох, травичці, розцяцькованій роями квіточок.

— Нарешті я тут! Яке щастя!.. Але що це в мене на голові? — скрикнула вона і перелякано доторкнулася до чогось важенького, що обхоплювало тугим обручем її голову.

*Білий Лицар повернувся на поле f5, яке він займав перед зіткненням із Чорним Лицарем.

— Як же воно опинилося тут без мого відома? — спитала вона саму себе, скидаючи з голови ту дивовижу і кладучи її собі на коліна. — І що ж воно таке?

То була золота корона*.

*Аліса перестрибнула через останній струмок і зайняла d8. Для читачів, що не знайомі з шахами, варто зауважити, що, коли пішак досягає останньої горизонталі шахівниці, він може за бажанням гравця перетворитися на будь-яку фігуру. Зазвичай вибирають королеву — найсильнішу з фігур.

Королева Аліса

— Це справді *знаменито!* — вигукнула Аліса. — Не думала я, що так швидко стану Королевою... Але ось що я вам, Ваша Величносте, скажу, — суворим тоном звернулася вона до себе (що-що, а картати себе вона любиляла). — Негоже вам отак валятися на траві! Королева, як відомо, має шануватися!

Отож вона підвелася і почала походжати туди-сюди, — спершу трохи скуто, потерпаючи, щоб не злетіла корона, а згодом вільніше, заспокоєна думкою, що тут однаково ніхто її не бачить.

— А якщо я й справді Королева, то з часом носити корону я навчуся, — сказала Аліса, знову сідаючи на траву.

Вона вже так звикла до всіляких чудес, що ані трохи не здивувалась, уздрівши поруч із собою з одного боку — Чорну, а з другого — Білу Королеву*. Їй дуже кортіло запитати, звідки вони тут узялися, та вона побоювалася, що це буде не зовсім чемно.

«Але запитати, принаймні, чи закінчилася шахова партія — річ цілком безпечна», — подумала Аліса.

— Скажіть, будьте ласкаві... — несміливо озвалася вона до Чорної Королеви.

— Ніколи не озивайся першою! — гостро урвала її та.

— Але ж якби всі слухалися цього правила, — зауважила Аліса, завжди ладна трішки посперечатися, — і якби ви кожного разу озивалися тільки другою, а хтось інший завжди чекав, доки озветися ви, то ніхто й ніколи не мовив би жодного слова, а отже...

— Дурниці! — крикнула Королева. — Невже ти не розумієш, дитино...

Тут вона зненацька насупилась і, хвильку подумавши, круто змінила тему розмови.

— Як ти посміла сказати: «Якщо я й справді Королева?» Яке ти маєш право так себе називати? Затям собі: ніяка ти не Королева, доки не складеш іспиту! І що швидше ми його почнемо, то краще!

— Я ж сказала тільки «якщо...» — жалібно виправдовувалася бідолашна Аліса.

*Чорна Королева щойно стала на поле Короля, так що обидві Королеви знаходяться тепер пообіруч від Аліси. Білий Король при цьому опинився під «шахом», але жодна зі сторін на це геть не зважає.

Королеви презирнулися, і Чорна стонула плечима:

— Вона *каже*, що сказала тільки «якщо»...

— Якби ж вона сказала тільки це! — заламала руки Біла Королева. — Але вона сказала значно більше!

— От бач: ти сказала значно більше, — повернулася до Аліси Чорна Королева. — Завжди кажи лише правду! Думай, що кажеш! А тоді записуй!

— Та в мене й думки не було...

— У цьому й уся біда! — перебила її Чорна Королева. — Ти *мусила* мати думку! Гадаєш, комусь потрібна бездумна дитина? Навіть жарт мусить мати в собі якусь думку... а дитина, погодься, далеко не жарт. Цього ти й обома руками не заперечиш.

— Я руками не заперечую! — уточнила Аліса.

— А хто це каже? — знизала плечима Чорна Королева. — Я сказала: руками не заперечиш!

— Це в неї така вдача, — озвалася Біла Королева. — Їй вічно кортить заперечувати — байдуже що й кому.

— Капосна, гидка вдача! — зауважила Чорна Королева.

Запала прикра мовчанка.

Її порушила Чорна Королева, звернувшись до Білої:

— Запрошую вас сьогодні до Аліси на святковий обід!

Та кволо всміхнулася й промовила:

— А я — запрошую вас!

— Я й не знала, що маю давати обід, — сказала Аліса. — Та коли так, то запрошувати гостей, по-моєму, належало б мені.

— А хто тобі боронив! — зауважила Чорна Ко-

ролева. — Ні, видно, добрих манер тебе на уроках не вчили!

— Добрих манер на уроках не вчать, — сказала Аліса. — На уроках вчать арифметику і подібні речі.

— Додавати вмєш? — запитала Біла Королева. — Скільки буде один плюс один плюс один плюс один плюс один плюс один плюс один плюс один плюс один плюс один?

— Важко сказати, — промовила Аліса. — Я збилася з ліку.

— Додавати вона не вмє! — втрутилася Чорна Королева. — А віднімати? Ану, відніми дев'ять від восьми.

— Дев'ять від восьми я не відніму, ви це знаєте, але...

— Віднімати вона не вмє, — сказала Біла Королева. — А ділити? Поділи одну грудку масла на одну хлібину — що вийде?

— Гадаю... — почала Аліса, але Чорна Королева відповіла за неї.

— Хліб з маслом, звичайно! А ось іще приклад на віднімання. Відніми в собаки костомаху — що залишиться?

Аліса замислилась.

— Костомахи, певна річ, не залишиться — я її відняла... І собаки на місці не залишиться — він кинець мене кусати... Тоді, звичайно, і я не залишуся!..

— Виходить, не залишиться *нічого*! Так, по-твому? — запитала Чорна Королева.

— По-моєму, це і є відповідь, — сказала Аліса.

— О, знову неправильно! — сказала Чорна Королева. — Залишиться собачий настрій, ясно?

— Але яким чином...

— А ось яким! — вигукнула Чорна Королева. — У собаки пропаде настрой — пропаде чи ні?

— Мабуть, пропаде, — обережно відповіла Аліса.

— А коли собака зірветься з місця, то настрой його — залишиться! — переможно вигукнула Королева.

— Настроій теж може кудись подітися, — якомога стриманіше мовила Аліса, а сама подумала:

«Просто вуха в'януть — такі дурниці ми тут гордимо!»

— В арифметиці вона абсолютний нуль! — хором заявили обидві Королеви.

— А *ви* знаєте арифметику? — запитала Аліса, рвучко обертаючись до Білої Королеви: цих доскіпувань їй було вже трохи забагато.

Королева хапнула повітря й заплющила очі.

— З додаванням я впораюсь, — мовила вона, — якщо дати мені час. Але з відніманням — аж ніяк!

— Абетку ти, без сумніву, знаєш? — спитала Чорна Королева.

— Певно, що знаю, — відповіла Аліса.

— Та чи знаєш *певно*? — прошепотіла Біла Королева. — Я теж її знаю. Будемо повторювати її разом? Згода, рибонько? Розкрию тобі один секрет: я вмю читати слова з однієї літери! Знаменито, правда? Але ти не падай духом — з часом і ти навчишся!

Тут у розмову знову втрутилася Чорна Королева:

— Питання з практичного життя! Як роблять хліб?

— Знаю! — радісно вигукнула Аліса. — Це справа...

— А зліва? — запитала Біла Королева.

— Спочатку з поля береш зерно, завозиш до млина, тоді його мелеш... Я й кажу: це справа довга...

— Наскільки довга — ярд, два? — уточнила Біла Королева. — Ти мелеш не зерно, а дурниці!

— Пообмахуймо її, — стурбовано мовила Чорна Королева. — Щоб її розумова напруга не перейшла, бува, в мозкову гарячку!

Вони палко взялися до роботи, і обмахували Алісу гілками доти, доки та не попросила їх перестати, щоб не надто розкошталася волосся.

— Ось тепер вона знову безпечна, — сказала Чорна Королева. — Чужі мови знаєш? Як буде по-французькому «Абаба-аль-амага»?

— Це не наше слово, — поважно мовила Аліса.

— А хто каже, що наше? — відказала Чорна Королева.

Аліса вирішила, що цього разу голими руками її не візьмуть.

— Якщо ви скажете, з якої мови «Абаба-аль-амага», то я скажу, як це буде по-французькому! — переможно вигукнула вона.

Та Чорна Королева лише гордовито випросталася і заявила:

— Королеви до торгу не опускаються!

«Краще б вони не опускалися до таких допитів», — подумала Аліса.

— Нумо, без сварок, — занепокоєно озвалася Біла Королева. — З чого береться блискавка?

— З грому, — твердо відповіла Аліса, цілком певна, що *це* вона вже знає. — Ой, ні, ні! — спохопилася вона. — Навпаки!

— Поправки до уваги не беруться! — заперечила Чорна Королева. — Слово не горобець... Сама вина!

— Пригадується, — сказала Біла Королева, похнюпившись і нервово сплітаючи пальці, — на тому тижні у п'ятницю в нас була шалена громовиця! Тобто я хотіла сказати, у *п'ятниці!*

— А у нас, — сторопіло промовила Аліса, — більше як одної п'ятниці на тиждень не буває!

— Яке убозтво, — сказала Чорна Королева. — А от у нас буває і шість, і сім п'ятниць на тиждень, а взимку навіть по п'ять ночей поспіль буває — так тепліше!

— Виходить, п'ять ночей поспіль тепліші за одну? — зважилася на питання Аліса.

— Певна річ! Уп'ятеро.

— Але з таким самим успіхом вони можуть бути і вп'ятеро *холодніші!*

— Так і є! — скрикнула Чорна Королева. — Уп'ятеро тепліші і *так само* вп'ятеро холодніші... Точнісінько так само, як я вп'ятеро багатша і вп'ятеро мудріша за тебе!

Аліса зітхнула і здалася.

«Це більше скидається на загадку без відгадки!» — подумала вона.

— Шалам-Балам теж бачив ту громовицю, — стиха, ніби про себе, провадила Біла Королева. — Він саме прийшов до нас під двері зі штопором у руці...

— А що він там загубив? — поцікавилася Чорна Королева.

— Сказав, що хоче зайти, — промовила Біла Королева, — бо шукає гіпопотама. На лихо, саме *того* ранку *такого* звіра в нас не було.

— А коли *такий* звір у вас буває? — вражено спитала Аліса.

— На Миколи — і ніколи, — відповіла Королева.

— Я знаю, чого він приходив, — сказала Аліса. — Він хотів покарати рибок, бо...

Та Королева знов її перебила:

— Ох, що то була за громовиця! Тобі б і на розум такого не спало! («Щоб спало щось на розум, треба його мати! — зауважила Чорна Королева»). Частину даху зірвало і всередину набилося стільки грому! Як почав той грім розкочуватися по кімнаті, гуркати по столах, бряжчати мисниками — я так перелякалася, що навіть забула власне ім'я!

«І чого б ото в таку хвилину я стала пригадувати своє ім'я!» — подумала Аліса, але вголос не промовила, щоб, бува, не образити горопашної Королеви.

— Твоя Величність повинна їй простити, — раптом сказала до Аліси Чорна Королева, погладжуючи руку Білої. — У неї добре серце, тільки язик загалом трохи дурнуватий.

Біла Королева сором'язливо глянула на Алісу, і та відчула, що *негайно* мусить сказати їй щось приємне, та ба! — голова її в цю мить була порожня.

— Виховання в неї не найкраще, — не вгавала Чорна Королева, — зате вдача на диво лагідна! Ось погладь її по голові — побачиш, як їй буде приємно.

Проте на такий жест Аліса не зважилася.

— Трішечки ласки... та ще волосся їй накрутити на папільйотки... і ти її не впізнаєш!..

Біла Королева глибоко зітхнула і схилила голову Алісі на плече.

— Мене так хилить на сон! — простогнала вона.

— Стомилася, бідолашка! — пояснила Чорна Королева. — Погладь її по голові... Позич їй свого нічного ковпака... заспівай колискову...

— Ковпака при собі не маю, — сказала Аліса,

пробуючи виконати першу настанову, — та й не знаю жодної коліскової.

— Доведеться мені самій її заколисувати, — зітхнула Чорна Королева і заспівала:

А-а-а, сонулі, в Алісиній люлі.

Поки до обіду —

може б, ви заснули.

А після обіду підемо на гулі.

Сніте, Королеви, в Алісиній люлі...

— Запам'ятала слова? — спитала вона, схиляючи голову на друге Алісине плече. — Тепер заколисує мене. У мене теж злипаються повіки.

За хвилину обидві Королеви вже міцно спали, похрюпуючи.

— Що ж мені робити? — вигукнула Аліса, розпачливо роззираючись довкола.

Дві круглі голови, мов дві важкі великі кулі, по черзі з плечей скотилися їй на коліна.

— Де це бачено, щоб *хтось колить* піклувався про двох сонних Королів водночас! О ні! Такого не знає вся історія Англії! Певно, що не знає, адже в Англії ніколи не було двох Королів нараз!

— Гей, прокидайтеся! Ви ж не пухові! — нетерпляче приказувала Аліса, але відповіддю їй було тільки розмірене похрюпування.

З кожною хвилиною воно виразнішало, чистішало й дедалі більше скидалося на мелодію, — ось уже можна було розібрати й слова. Аліса так заслухалась, що й незчулася, коли дві вінценосні голови щезли з її колін.

Вона стояла перед дверима з аркою, над якою красувався великий напис: «КОРОЛЕВА АЛІСА».

Обабіч дверей звисали ручні дзвінки: один з позначкою «Для гостей», другий — «Для челяді».

— Ось нехай скінчиться пісня, — подумала Аліса, — і я подзвоню в... В котрий же дзвінок мені дзвонити? — розгублено спитала вона, бо позначки геть збили її з пантелику.

— Я не гостя, але й не челядниця... Тут явно бракує ще одного дзвінка — «Для Королеви»...

Коли це двері трохи прочинилися і з них виткнулася голова якоїсь дзьобатої істоти.

— Вхід заборонено до післязавтрашнього тижня! — оголосила вона і грюкнула дверима.

Хоч скільки Аліса стукала і дзвонила — все було марно. Нарешті старезний Жабун, що сидів під деревом, звівся на ноги і спроквола пошкандибав до Аліси. На ньому було ядучо-жовте вбрання і величезні черевики.

— Ну, в чому річ? — безголосо прохрипів Жабун.

Аліса круто розвернулася, ладна прискіпатися до кого завгодно.

— Це ви відповідаєте за двері? — запитала вона сердито.

— За які двері? — ледь видушив із себе Жабун.

Аліса мало не тупнула ногою від обурення.

— Як то за які? За оці!

Жабун з хвилину постояв, тупо витріщившись на двері, тоді підійшов, потер їх пальцем, мовби перевіряв, чи не лущиться фарба, і знову втупився в Алісу.

— Відповідаю за двері? — прохрипів він так кволо, що Аліса ледь почула. — А ти їх про щось запитувала?

— Я вас не розумію, — сказала вона.

— Я говорю по-нашому чи по-якому? — хрипнув

Жабун. — Чи, може, тобі позакладало? *Про що* ти в них запитувала?

— Ні про що я в них не запитувала! — нетерпляче відказала Аліса. — Я в них гримала!

— Даремно ти це робиш... даремно! — прохрипів Жабун. — Це ж як діє їм на нерви!..

Він підійшов ближче і щосили кóпнув у двері своїм величезним черевиком.

— Дай спокій їм, — засапано прохрипів він, дибаючи назад до свого дерева, — і вони дадуть спокій тобі!

У цю мить двері розчахнулися навстіж, і зсередини долетів чийсь верескучий спів:

Аліса задзеркальцям сказала:

«Я сиджу

На троні у короні, ще й скіпетра держу.

Аж три тут королеви царюють над всіма —

Біла К. та Чорна К., а третя — я сама».

Приспів підхопили сотні голосів:

Налий же скоріше у чару чого хоч,

Бери і призволяйся, до чого хто охоч;

Кинь кішку у каву, а мишу кинь у чай,

Тричі по тридцять Алісу привітай!

Незграйний хор голосів вибухнув вітальним лементом, й Аліса подумала:

«Три рази по тридцять — дев'яносто. Цікаво, чи хтось це рахує?»

За хвилину знову залягла тиша, і той самий верескучий голос заспівав нового куплета:

*«Мої ви задзеркальці, — Аліса каже їм, —
Це честь для вас велика — я з вами п'ю і їм;
Аж три вас королеви частують не дарма,
Біла К. та Чорна К., а третя — я сама».*

І знову гримнув той самий хор:

*Налий же у чару меляси та смоли,
Щоб гості грали в кості і весело пили!
Змішай пивце із вовною, вино з піском змішай,
Сім разів по сімдесят Алісу привітай!*

— Сім разів по сімдесят! — розпачливо повторила Аліса. — О, цього мені не порахувати! Треба швидше заходити...

Вона увійшла, і з її появою запала мертвецька тиша! Ступаючи просторою залою, Аліса обвела нервовим поглядом стіл і примітила з півсотні гостей, різних-прерізних — і звірів, і птахів, і навіть квіток.

— Як добре, що вони посходилися, не чекаючи на запросини, — подумала вона. — Спробуй угадай, кого запрошувати, а кого ні!

На чолі стола стояло троє крісел: в одному сиділа Чорна Королева, а в другому — Біла; третє, середнє, було порожнім, тож Аліса сіла на нього. Вона була знічена тишею і всією душею бажала, щоб хтось озвався.

Озвалася Чорна Королева.

— Ти прогавила суп і рибу, — сказала вона. — Кладіть ногу сюди!

І двоє челядників поставили перед Алісою бараняче стегно. Проте Аліса дивилася на нього без особливої радості: досі їй ще ніколи не випадало кряти м'ясо.

— Ти що, соромишся? — спитала Чорна Королева. — Тоді я вас познайомлю. Прошу, Алісо, це — Бараняче Стегно. Бараняче Стегно, це — Аліса.

Бараняче стегно підвелось на тарелі й віддало Алісі легкий уклін. Аліса також йому уклонилося, так і не збагнувши, лякатись їй, чи сміятися.

— Можна, я вріжу вам по шматочку? — беручи ножа та виделку, запитала вона Королєв.

— Певно, що не можна! — навідліг відмовилася Чорна Королева. — Що за етикет — іти з ножем на того, з ким тебе шойно познайомлено! Заберіть стегно!

Стегно забрали і натомість принесли великого сливового пудинга.

— З пудингом, будь ласка, мене не знайомте, — поквапилася сказати Аліса, — бо ми так ніколи й не пообідаємо! Дати вам по шматочку?

Але Чорна Королева тільки похмуро глянула і промовила:

— Пудинг — Аліса. Алісо — Пудинг. Заберіть Пудинга!

Пудинг шез зі столу так хутко, що Аліса не встигла навіть відповісти на його уклін.

— Але чому це накази має віддавати лише Чорна Королева, — подумала Аліса і задля спроби гукнула:

— Лакею! Верніть пудинга!

І Пудинг неначе вродився на столі. Він здавався таким пишним, що вона знову трохи зникла — як і з баранячою ногою. Проте Аліса швидко оговталася, відкраяла шматок і простягла його Чорній Королеві.

— Яке зухвальство! — вигукнув Пудинг. — Цікаво, якої б ти заспівала, якби я відкрояв шматочок від тебе? От почвара!

Голос у нього був якийсь густо-масний. Аліса не могла вимовити й слова: вона тільки оніміло сиділа і не зводила з нього очей.

— Скажи йому що-небудь! — мовила Чорна Королева. — Це смішно — лишати останнє слово за пудингом!

— Знаєте, сьогодні мені прочитано море віршів... — почала Аліса з певним неспокоєм, пересвідчившись, що досить їй розтулити рота, як умить западає могильна тиша і очі всіх гостей прикипають до неї.

— І ось що дуже дивно, — провадила вона далі, — у всіх віршах згадується риба. Може, ви поясните, чому тут усі так люблять риб?

Чорна Королева відповіла їй трохи не до речі.

— Що стосується риб, — повільно і врочисто мовила вона просто Алісі у вухо, — то її Біла Величність знає чудову загадку — від початку до кінця віршовану й від початку до кінця про рибу. Хочеш послухати?

— Ох, її Чорна Величність така люб'язна! — голубкою затуркотіла Біла Королева в друге Алісіне вухо. — Ця загадка — просто втіха для душі! Прочитати?

— Прошу, — шанобливо відказала Аліса.

Біла Королева щасливо засміялася й погладдила Алісу по щоці.

А тоді почала:

«Спершу рибку потрібно зловить».

Це не важко, це може зробити й дитина.

«Потім рибку потрібно купити».

Це не важко, як є в гаманці копійчина.

— Ми тебе підтримаємо, — шепнула Біла Королева.

— Дуже дякую, — прошепотіла Аліса у відповідь, — але я обійдуся й сама.

— Це буде зовсім не те! — рішуче заперечила Чорна Королева, й Алісі довелося скоритися.

(«Але ж і стиснули вони мене! — розповідала вона опісля сестрі, описуючи перебіг того бенкету. — Ще трохи — і з мене був би млинець!»)

Вона й справді насилу встояла під час тієї промови: Королеви так широко її підтримували, кожна зі свого боку, що ледве не випхнули Алісу в повітря.

— Я з великим піднесенням звертаю до вас слова подяки... — почала Аліса і справді піднеслася на кілька дюймів, але вчасно вхопилася за край столу і знову спустилася на підлогу.

— Стережися! — зойкнула Біла Королева, обіруч хапаючись за Алісине волосся. — Зараз щось трапиться!

І тут (як розповідала вона згодом) в одну мить усе перевернулося. Свічки раптом вигналися аж під стелю і стали, неначе велетенські очеретини з фейерверками замість квіток. Пляшки, вхопивши кожна по парі тарілок, почіпляли їх собі замість крил, а виделки — замість ніг, і пурхали туди-сюди по всій залі.

«Зовсім, як пташки!» — подумала Аліса, наскільки їй взагалі могло думатись у тій веремії.

Раптом збоку хтось хрипучо зареготав. Аліса хотіла глянути, що це трапилось з Білою Королевою, та на її кріслі сиділа Бараняча нога.

— Я тут! — гукнув хтось із супника.

Крутнувши головою, Аліса ще встигла побачити

широке й приязне обличчя Королеви, яке всміхалося до неї з супника, аж доки знову булькнуло в суп¹.

Не можна було гаяти й хвилини.

Кілька гостей уже повиверталися на тарелях, а ополоник чимчикував по столі просто до Алісиного крісла і нетерпляче махав рукою, щоб вона звільнила йому місце.

— Годі! — закричала Аліса. — Цього я вже не витримаю!

Вона зірвалася на ноги, вхопилася обома руками за скатертину — смик! — і всі таці, тарелі, свічки та гості гамузом загуркотіли на підлогу.

— А щодо *вас*... — рвучко повернулася вона до Чорної Королеви, яку вважала призвідницею усього цього неподобства. Проте Королеви на місці не виявилось: вона раптом змаліла до розмірів ляльки і тепер весело гарцювала по столу, ганяючись за власною шаллю, що волочилася за нею.

У будь-який інший час така химерія Алісу, напевно, вразила б, але тепер вона була надто збуджена, щоб із чогось дивуватися.

— А щодо *вас*, мадам... — повторила вона і схопила крихітну Королеву якраз тієї миті, коли та стрибала на пляшку, яка шойно спустилася на стіл, — то я вам зараз, котяча ваша душа, тако-о-го трясцю дам*!..

¹Біла Королева втікає від Аліси на поле аб. З погляду звичайної шахової партії цей хід суперечить правилам, адже він не позбавляє Білого Короля від шаху.

*Аліса бере Чорну Королеву, оголошуючи законний шах і мат Чорному Королю, який прослав усю партію, так жодного разу й не рушивши з місця.

Перемога Аліси надає усій казці легкого дидактичного відтінку, адже білі фігури відомі своєю добротою — на відміну від чорних, які славляться мстивістю.

На цьому сновидіння уривається. Проте питання, чий же то був сон — Аліси чи Чорного Короля, — так і залишається відкритим.

Трясець

З цими словами Аліса зняла Чорну Королеву зі столу й почала щосили нею трясти. Проте Королева й не думала пручатися, тільки обличчя їй помітно змаліло, а очі зробилися великі й зелені.

Аліса не переставала її трясти, а вона мовби все меншала... і гладшала... і м'якшала.. і круглішала... і...

Сну кінець

...і врешті й справді з'ясувалося, що це — *кошеня!*

Кому це наснилося?

— Негоже твоїй Чорній Величності так голосно мурчати, — шанобливо, хоч і не без суворості, мовила Аліса до кошеняти і протерла очі. — Ти перебила мені такий гарний сон! Ти теж там була, Кицюню. Там, у Задзеркальному світі. Пам'ятаєш?

Усі кошенята мають одну погану звичку (як зазначила якось Аліса): *що їм не кажи* — вони у відповідь *завжди* муркочуть.

— От якби вони мурчали замість «так» і нявчали замість «ні», — казала вона, — тоді з ними ще можна було б вести сяку-таку розмову! А яка ж то розмова, коли тобі завжди кажуть одне й те саме!

Цього разу кошеня таки муркнуло, але годі було вгадати, чи це «так» чи «ні».

Аліса стала порпатися серед шахових фігур, що лежали на столику. Нарешті вона знайшла Чорну Королеву, вклякла на килимок перед каміном і поставила її віч-на-віч з кошеним.

— Ну що, Кицюню?! — вигукнула вона, радісно плескаючи в долоні. — Ось на кого ти там перекинулась, — зізнаєшся?

(«Але вона й глянути на Королеву не хотіла, — згодом пояснювала Аліса сестрі. — Відвернула голову і вдавала, ніби її не бачить, але видно було, що їй трохи соромно! Тож, гадаю, Чорною Королевою була таки *вона!*»)

— Сядь рівніше, голубонько! — зі сміхом сказала Аліса. — І поки думаєш, що... промурчати, роби реверанс — це затягує час! Затям собі!

Вона підхопила кошеня на руки і цмокнула його в носик:

— Отак! На честь того, що ти була Чорною Королевою!

— Сніжинко, моє золотко! — озирнулася вона через плече на біле кошеня, яке й досі терпеливо зносило туалетні процедури. — Коли вже, нарешті, та Діна упорає твою Білу Величність? Ось чому ти снилася мені такою нечупарою. Діно! Ти хоч знаєш, кого ти треш? Яка жаклива неповага з твого боку!

— А цікаво, ким була сама Діна? — вела далі Аліса, простягшись на килимі й підперши підборіддя рукою, щоб зручніше було спостерігати за кошенятами.

— Зізнавайся, Діно, чи не була ти часом Шаламом-Баламом? *Гадаю*, так!.. Але краще не хвалися про це своїм друзям, бо я лише так *гадаю*.

— Між іншим, Кицюню, якби ти й справді була зі мною у тому сні, тебе не могла б не втішити одна

річ: мені там читали безліч віршів — і всі про рибу! Завтра за сніданком, любонько, я тобі влаштую справжній бенкет: буду читати «Моржа й Теслю», а ти уявлятимеш, ніби ласуєш устрицями!

— А тепер, Кицюню, давай-но поміркуємо, кому все це наснилось. Питання поважне, Кицюню, тож годі лизати лапку так, мовби Діна тебе сьогодні й не вмивала! Бачиш, Кицюню, цей сон мусив снитися *або* мені, *або* Чорному Королеві. Звичайно, Король був *моїм* сном... але ж я снилася йому так само!.. Снилась я йому, Кицюню, чи ні? Ти маєш це знати — ти ж, любонько, була йому за дружину... Ну, Кицюню, прошу тебе, підкажи! Лапка може й зачекати!..

Але вреднюче кошения взялося натомість до другої лапки, вдаючи, ніби й не чуло про що його просять.

А ти як гадаєш — чий то був сон?

* * *

Ах, та синява небес!
Літо, човен, тиша плес,
І довкола квітне без.*

*Слухать раді малюки
Аж до вечора казки
Посередині ріки...*

*Літній день, гай-гай, погас,
Ех, літа... Невпинний час!
Зимний вітер студить нас.*

*Ні, наснився знов мені
Сон: Аліса вдалині,
Лицар, сонце і пісні.*

*І я, сповнений життя,
Дні мої, як в сні, летять,
Дні, мов хвилі забуття.*

*Ех, той човен десь там он
Лине в золотий затон!..
Леле, це життя чи сон?..*

*У цьому заключному вірші — одному з найкращих поетичних творів Керрала, йдеться про прогулянку на човнах із трьома сестрами Ліддел, коли він уперше розповів «Алісу в країні Див». У вірші далеким відгомонам звучить тема зими й смерті із віршованого вступу до «Задзеркалля». Ця пісня Білого Лицаря, який пригадує Алісу до того, як вона відвернулася і збігла з берега вниз, дивлячись уперед ясними очима, щоб перестрибнути через останній струмок і стати дорослою жінкою. Вірш написано у формі *акровірша*: із перших літер кожного рядка складається ім'я — Аліса Плезнс Ліддел (Liddell).

